

ISSN: 2687-220X

NOVUS ORBIS

Journal of Politics and International Relations
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Dergisi

Araştırma Makaleleri
Research Articles

Güç Dengelerindeki Değişimin Uluslararası Sistem Üzerindeki Dönüştürücü Etkisi: ABD ve Çin Rekabeti Üzerine Bir Analiz

The Transforming Effect of Change in the Balance of Power on the International System: An Analysis on the US-China Competition

**Seda Gözde Tokath
&
Sinem Kocamaz**

India and Iran Relations under the Shadow of Global Politics: A Brief Historical Overview

Küresel Siyasetin Gölgesinde Hindistan ve İran İlişkileri: Kısa Tarihsel Bir Bakış

Mukhtar Ahmad Bhat

Temel İnsan İhtiyaçları Teorisi ve Şili'deki Mapuçe Çatışması

The Mapuche Conflict in Chile within the Framework of Basic Human Needs Theory

**Sedat Taşkiran
&
Sezai Özçelik**

Hindistan'da Hindutva Söylemi'nin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Emergence and Evolution of the Hindutva Discourse in India

Mehmet Erkan Kulhoğlu

Editörler Kurulu / Editorial Board

Baş Editör / Editor-in-Chief

- Doç. Dr. / Assoc. Prof. Özgür Tüfekçi

Genel Koordinatör / General Coordinator

- Doç. Dr. / Assoc. Prof. Alper Tolga Bulut

Yönetici Editörler / Managing Editors

- Arş. Gör. / Research Assist. Hülya Kınık
- Arş. Gör. / Research Assist. Göktuğ Kıprızlı
- Arş. Gör. / Research Assist. Fevzi Kırbaoğlu

Kitap İnceleme Editörleri / Book Review Editors

- Doç. Dr. / Assoc. Prof. Bülent Şener (*Türkçe Kitap / Books in Turkish*)
- Doç. Dr. / Assoc. Prof. Murat Ülgül (*İngilizce Kitap / Books in English*)

Alan Editörleri / Section Editors

- Dr. Öğr. Ü. / Assist. Prof. Fatma Akkan Güngör
- Dr. Öğr. Ü. / Assist. Prof. Yılmaz Bayram
- Doç. Dr. / Assoc. Prof. Ayça Eminoğlu
- Dr. Öğr. Ü. / Assist. Prof. Vahit Güntay
- Dr. Öğr. Ü. / Assist. Prof. Erol Kalkan
- Doç. Dr. / Assoc. Prof. İsmail Köse

Uluslararası Danışma Kurulu / International Advisory Board

- Prof. Dr. Mohammad Arafat – Karadeniz Teknik Üniversitesi, Türkiye
- Dr. Shane Brennan – American University in Dubai, UAE
- Dr. Alessia Chiriatti – University for Foreigners of Perugia, Italy
- Prof. Dr. Murat Çemrek – Necmettin Erbakan Üniversitesi, Türkiye
- Doç. Dr. / Assoc. Prof. Rahman Dağ – Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Türkiye
- Dr. Federico Donelli – University of Genoa, Italy
- Prof. Dr. Süleyman Erkan – Karadeniz Teknik Üniversitesi, Türkiye
- Prof. Dr. Monique Sochaczewski Goldfeld – Escola de Comando e Estado-Maior do Exército, Brazil
- Dr. Ayla Göl – York St John University, UK
- Prof. Dr. Emre İşeri – Yaşar Üniversitesi, Türkiye
- Prof. Dr. Gökhan Koçer – Karadeniz Teknik Üniversitesi, Türkiye
- Dr. SungYong Lee – University of Otago, New Zeland
- Doç. Dr. / Assoc. Prof. Ali Onur Özçelik – Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Türkiye
- Prof. Dr. Alp Özerdem – George Mason University, USA
- Dr. Öğr. Ü. / Assist. Prof. Kaan Renda – Hacettepe Üniversitesi, Türkiye
- Dr. Paul Richardson – University of Birmingham, UK
- Doç. Dr. / Assoc. Prof. Didem Ekinci Sarier – Çankaya Üniversitesi, Türkiye
- Doç. Dr. / Assoc. Prof. Hüsrev Tabak – Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Türkiye
- Prof. Dr. Coşkun Topal – Karadeniz Teknik Üniversitesi, Türkiye

Novus Orbis
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Dergisi
Journal of Politics and International Relations

ISSN: 2687-220X

Cilt 3 | Sayı 2 | 2021
Volume 3 | Number 2 | 2021

İçindekiler / Table of Contents

Araştırma Makaleleri / Research Articles

105

**Güç Dengelerindeki Değişimin Uluslararası Sistem Üzerindeki
Dönüştürücü Etkisi:
ABD ve Çin Rekabeti Üzerine Bir Analiz**

The Transforming Effect of Change in the Balance of Power on the International System:

An Analysis on the US-China Competition

Seda Gözde Tokath & Sinem Kocamaz

143

**India and Iran Relations under the Shadow of Global Politics:
A Brief Historical Overview**

*Küresel Siyasetin Gölgesinde Hindistan ve İran İlişkileri:
Kısa Tarihsel Bir Bakış*

Mukhtar Ahmad BHAT

165

Temel İnsan İhtiyaçları Teorisi ve Şili'deki Mapuče Çatışması

The Mapuche Conflict in Chile within the Framework of Basic Human Needs Theory

Sedat Taşkiran & Sezai Özçelik

200

Hindistan'da Hindutva Söylemi'nin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Emergence and Evolution of the Hindutva Discourse in India

Mehmet Erkan KILLIOĞLU

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

**GÜÇ DENGELERİNDEKİ DEĞİŞİMİN
ULUSLARARASI SİSTEM ÜZERİNDEKİ
DÖNÜŞTÜRÜCÜ ETKİSİ: ABD VE ÇİN
REKABETİ ÜZERİNE BİR ANALİZ**

Seda Gözde TOKATLI*
Sinem KOCAMAZ**

Makalenin Geliş Tarihi // Received: 31.05.2021
Düzeltilme Tarihi // Revised: 26.08.2021
Yayına Kabul Tarihi // Accepted: 13.09.2021

Öz

Soğuk Savaş sonrası dönemde iki kutuplu sistemin sona ermesi ve uluslararası sistemin yapısında meydana gelen güç değişimiyle beraber yeni aktörler ve yeni tehditler ortaya çıkmıştır. Sistemde tek kutuplu yapıdan çok kutuplu yapıya doğru geçiş yaşanırken, ekonomide neoliberal ideoloji belirleyici olmuş, güvenlik alanında ise Batı ittifakı örgütleri tarafından belirlenen normatif çerçevede sistem yeniden inşa edilmiştir. Büyük durgunluk olarak adlandırılan 2008 küresel ekonomik krizi aktörler arasındaki güç dağılımında meydana gelen değişim ve sistemin aksaklıklarını göz önüne çıkarmıştır. Bu bağlamda Çin, ABD'nin karşısındaki yeni rakip güç olarak ortaya çıkmış ve bu yükselişin uluslararası sistemde bir değişime neden olup olamayacağı sorgulanmaya başlanmıştır. Çin, ABD'ye rakip güç olarak konumlanıp sistem içerisinde önemli bir aktör haline gelirken ABD'den farklı yöntemler kullanmaktadır. Çin, Şangay İşbirliği Örgütü, ASEAN (Güneydoğu Asya Uluslar Birliği) örgütü gibi bölgesel örgütler çerçevesinde etkinliğini artırırken, Kuşak ve Yol Projesi gibi projelerle pek çok ülkeyi finanse etmekte, yaptığı ikili ve çok taraflı

* Doktora Öğrencisi, Ege Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, ORCID: 0000-0002-1880-1338, Sorumlu Yazar, sedagozde@hotmail.com

** Doç. Dr., Ege Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, ORCID: 0000-0002-1810-7637, sinem.kocamaz@ege.edu.tr

serbest ticaret antlaşmalarıyla bölgesel işbirliği ağını genişletmektedir. Bu makalenin amacı, ABD ve Çin rekabeti çerçevesinde uluslararası sistem içerisinde yaşanan değişimi ele almaktır. Bu çerçevede Çin'in başarısını sınırlandıran siyasi, askeri, ekonomik ve kültürel faktörler neorealist kuram çerçevesinde ele alınacaktır. Çalışmada metodolojik çoğulculuk ve tarihsel karşılaştırmalı araştırma yöntemleri kullanılarak nitel bir çalışma yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çin, ABD, Neorealist Teori, Uluslararası Sistem, Güç Dengesi

The Transforming Effect of Change in the Balance of Power on the International System: An Analysis on the US-China Competition

Abstract

New actors and new threats emerged with the end of the bipolar system and the power change in the structure of the international system in the post-Cold War period. While there was a transition from a unipolar structure to a multipolar structure in the system, neoliberal ideology played a decisive role in economy, and the system in the field of security was rebuilt in the normative framework determined by the Western alliance organizations. The 2008 global economic crisis, which is called the Great Recession, revealed the change in the power distribution among the actors as well as the disruptions of the system. In this context, China emerged as a new rival power against the USA, and it started to be questioned whether this rise could cause a change in the international system. China uses different methods from the USA as it positions itself as a rival power to the USA and becomes an important actor in the system. While China increases its effectiveness within the framework of regional organizations such as the Shanghai Cooperation Organization and ASEAN (The Association of Southeast Asian Nations), it finances many countries with projects such as the Belt and Road Initiative and expands its regional cooperation network with bilateral and multilateral free trade agreements. The aim of this article is to address the change in the international system within the framework of the US-China competition. In this regard, the political, military, economic, and cultural factors that limit China's success will be discussed within the framework of the neorealist theory. This is a qualitative study involving methodological pluralism and historical comparative research methods.

Keywords: China, America, Neorealist Theory, International System, Balance of Power

Giriş

2008 küresel krizi uluslararası sistemde yaşanan değişiklikler açısından önemli bir dönüm noktasıdır. Soğuk Savaş dönemi sonrasında neoliberal kurallar üzerine normatif ilkelerle inşa edilmiş olan sistem, bu kriz ile önemli bir darbe almış, ABD ve Batı ittifakı ekonomik güçleri, üretim kapasiteleri ve rekabetçilikleri konusunda ciddi bir düşüş yaşamıştır. Çin ise bu krizden göreceli olarak daha az etkilenmiş ve bu dönüm noktasından sonra sistem içerisindeki ekonomik ağırlığını hızla arttırmıştır. Bununla birlikte bu krizin sadece bir çoğaltıcı etki yarattığını, Çin'in ekonomik performansı arkasında Deng Xiaoping döneminden beri izlenen ve Pekin Konsensüs olarak bilinen Çin modelinin ve ekonomi politikalarının olduğunu belirtmek gerekir. Ekonominin yönetilmesi konusunda başlayan güçlükler peşi sıra gelen Arap Baharı, Suriye iç savaşı, mülteci sorunu gibi küresel sorunlarla pekişmiştir. ABD'nin bölgeler üzerindeki kontrolünde yaşanan zafiyetler ve sorunların etkisiyle yükselen aşırı sağ partiler, Batı ittifakını etkisi altına almaya başlamıştır. Artan popülizm, yeni korumacı ekonomik vizyon, tek taraflı ve yabancı düşmanı politikalar, ABD'nin uluslararası kamuoyu önündeki prestijini zedelerken Çin'in uyguladığı bölgeselleşme politikaları, uluslararası örgütler üzerindeki artan etkisi, dev ekonomik projeleri, çektiği yabancı yatırımlar, teknoloji konusundaki üstünlüğü ve rekabetçiliği, Batı ittifakını günden güne zorlamaya başlamış en nihayetinde Çin, NATO 2030 raporunda sistemik rakip olarak da kabul edilmiştir. Meydana gelen bu gelişmeler ve dönüşüm neorealist teoriye göre Çin'in sistemi dönüştürme yönündeki çabalarıdır. Çalışma, bu temel argüman çerçevesinde ilk bölümde ABD'nin Soğuk Savaş sonrası dönemde sistemin inşa edilmesindeki rolünü ele almış daha sonra ABD'nin gücündeki göreceli düşüşün nedenlerine odaklanmıştır. Daha sonra Çin'in Hu Jintao ve Xi Jinping dönemlerinin dış politika doktrini olan Barış İçinde Bir Arada Yaşama ve Çin Rüyası çerçevesinde şekillenen Çin politikalarına yer verilmiştir. Soğuk Savaş sonrası dönemde iki büyük güç olan ABD ve Çin'in izledikleri politikalar genel bir çerçevede değerlendirildikten sonra neorealist teorinin sistem üzerindeki dönüşüm konusundaki argümanları değerlendirilmiştir. Realist teorinin farklı perspektiflerine sahip olan hegemonik istikrar teorisi, saldırgan realizm, Robert Gilpin'in ekonomi üzerine odaklanan argümanları ve Tukidides tuzağı kavramından yararlanılarak Çin'in hangi açıdan rakip bir güç olabileceği ve sahip olduğu gücün sistem üzerindeki etkisi

analiz edilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın ana sorunu olan Çin'in artan ekonomik gücünün sistem üzerinde dönüşüm yaratacağı argümanı bu çerçevede incelenmiştir.

1) Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Yeni Dünya Düzeni ve ABD'nin Değişen Rolü

Soğuk Savaş sonrası dönemde, devletlerarası ilişkiler yeni kavram ve olgular üzerinden incelenmeye başlanmıştır. İki kutuplu yapının sona ermesi ile beraber devletler müttefiklerini yeniden tanımlayarak rekabet alanlarını gözden geçirmeye başlamıştır. Soğuk Savaş sonrası dönemde ABD sahip olduğu siyasi, askeri, ekonomik ve kültürel gücü ile Yeni Dünya Düzeni'nin en güçlü aktörü haline gelmiştir. Savaş sonrası döneminde iki kutuplu yapının sona ermesi ile oluşan bu güç boşluğu ABD tarafından ikame edilmiş olup, yeni bir dönemin temelleri atılmıştır (Fukuyama, 2003, p. 22).

20. yüzyılda ABD, uluslararası sistemi yönlendiren ve şekillendiren bir devlet olmuştur. ABD, uluslararası sistem üzerindeki hâkimiyetini, piyasalar üzerindeki hareket serbestîsini ve uluslararası kurumlar üzerinde sahip olduğu söz hakkını kendi kuralları çerçevesinde çizerek yeni bir dünya düzeni yaratılmasını sağlamıştır. Samuel Huntington'ın **Medeniyetler Çatışması** adlı eserinde Soğuk Savaş sonrası dönemi **tek-çok kutupluluk** en kaba tabiriyle "birçok güç ve tek bir süper güç" şeklinde tasvir edilmiştir (Huntigton, 1999, p. 43).

Soğuk Savaş sonrası dönemde, uluslararası yapıdaki lider rolünü sürdüren ABD, güçlü askerî/ekonomik yapısı, uluslararası kuruluşlar üzerindeki etkin rolü ve başarılı sivil toplum faaliyetleri ile karşılaştığı iç ve dış sorunların üstesinden gelmeyi başarmıştır. ABD kurumlar aracılığıyla normatif bir düzen inşa etmiş, diğer aktörlerin rızasını kazanarak sistemin devamlılığını sağlamıştır. Soğuk Savaş sonrasındaki tek kutuplu yapı içerisinde gücü elinde bulunduran ABD, yönetimi "Washington Konsensüsü" çerçevesinde yeni ekonomik politikalar ile uluslararası ekonomi üzerinde belirleyici güç olmaya devam etmiştir. Bu dönemde, ABD dış politikasında büyük öneme sahip evrensel değerleri (demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü) diğer ülkelere yayma amacı başarılı bir şekilde yürütülmüştür. ABD'nin hegemon olmasında önemli rol oynayan rıza ile yönetim anlayışı yumuşak güç politikasının önemli bir parçası haline gelmiştir. Soğuk Savaş sonrası dönemde yeni düzende artan çok yönlü bağımlılık ilişkisi,

dayanışma, işbirliği modelleri ve yükselmekte olan potansiyel güçler çok kutuplu yapıya doğru olan eğilimi ön plana çıkarmaktadır. Bu yeni liberal düzen içerisinde serbest piyasa ekonomisi siyasi kurumlar ile bütünleştirilmiş, insan hakları söylemleri güçlendirilmiş ve sivil toplum faaliyetleri desteklenerek adalet kavramının önemi daha çok vurgulanmıştır.

Yeni Dünya Düzeni'ndeki uluslararası yapı çok merkezli, çıkarlara göre değişebilen, farklı gruplaşmalara dayalı ve geleceği belirsiz bir dünya düzenini ortaya çıkarmıştır. Soğuk Savaş sonrası dönemde tehdit ve güvenlik kavramı tamamen değişmiş, dünya politikasında yaşanan siyasi ve ekonomik gelişmeler, uluslararası kavramların yeniden tanımlanmasına yol açmıştır. Barışın tehdit kaynakları artık uluslararası çatışmalar değil, ulusların kontrol edemedikleri veya tam anlamıyla kaynağının nerden geldiğini tespit edemedikleri diğer tehditler olmaya başlamıştır. Soğuk Savaş sonrası dönemde değişen tehdit algısı, devlet dışı örgütlerin sistem içerisindeki artan rolleri ve yükselen güçlerin sistem üzerinde artan etkileri devletlerin ulusal stratejilerini yeniden belirlemesine, güç dengelerinin yeniden kurulmasına ve ulusal çıkarların yeniden tanımlanmasına yol açmıştır.

Soğuk Savaş sonrası dönemde Amerikan dış politikasının uluslararası hukuka uygun politika ve kararlar çerçevesinde şekillendirilmesi ABD yönetiminin eylemlerinin meşrulaştırılmasında büyük rol oynamıştır. ABD'nin çıkarlarının tüm insanlığın çıkarlarıymış gibi gösterilmesi, ABD'nin dış politika amaçlarının gerçekleştirilmesini sağlamıştır. Dünyanın herhangi bir bölgesinde meydana gelen bir gelişme, Amerikan çıkarlarını doğrudan ilgilendirmese bile, ABD'nin sorunlara kayıtsız kalması mümkün olmamıştır (Arı ve Özpırınç, 2011, p. 24). ABD yönetimine gelen her başkan kendi ulusal, ekonomik ve politik stratejilerini tanımlamış ve bu doğrultuda yeni kararlar almaya özen göstermiştir.

George H. W. Bush, siyasi özgürlük, insan hakları, demokratik kurumların ve hukukun üstünlüğünün geçerli olacağı ve bölgesel çatışmaların diplomatik yollardan çözümleneceği istikrarlı ve güvenli bir dünya düzeninin kurulacağını düşünmüştür (Gözen, 1997, p. 75). Bu dönemde ABD yönetimi, uluslararası örgütler vasıtasıyla bölgesel ve uluslararası istikrarın sağlanması yönünde önemli katkılar sağlarken, kendi ekonomik, politik ve kültürel çıkarlarını da bölgeler üzerinden devam ettirmiştir. George H. W. Bush

dönemi sona ererken, 1992 yılında Paul Wolfowitz tarafından kaleme alınan **Savunma Planlama Kılavuzu** adlı Pentagon raporunda, ABD'nin tek süper güç kalma kararlılığı ve potansiyel süper güçlerinin önünün kesilmesi gereği vurgulanmıştır (Layne, 1993, pp. 5-51). Başkan Bush yönetimi, ulusal çıkarlar ile uluslararası çıkarlar arasındaki dengeyi her iki tarafın avantajına uygun bir şekilde devam ettirmiştir.

Clinton yönetimi, Soğuk Savaş sonrası dönemde uzun vadede oluşabilecek potansiyel bir rakip gücün oluşumunu engellemek amacıyla diğer devletlere karşı adil, uzlaşmacı ve çok taraflı bir politika izlemiştir. Bill Clinton yönetimi çok taraflılık ilkesi çerçevesinde uluslararası kuruluşlar ile işbirliğinin önemini vurgulamış ve bu dönem küreselleşmenin altın dönemi olmuştur. ABD yönetimi küresel düzendeki liderlik pozisyonunu Clinton döneminde yürütülen akıllı güç politikaları ile inşa etmiştir. Clinton yönetiminin ulusal ve uluslararası güvenliği güçlendirmek için yürüttüğü operasyonlar ve bu dönemde insan hakları kavramına yapılan vurgu barışçıl dış politika anlayışının ön plana çıktığını göstermiştir. ABD dış politikasında yumuşak güç kavramı, Bill Clinton döneminde ön plana çıkmıştır (Nye, 2005, pp. 14-23). Clinton'ın, ulusal stratejilerinde demokrasi, insan hakları, işbirliği ve küresel ekonomi kavramlarına yaptığı vurgu ABD'nin değerler ve kurumlar üzerinden güç kazanması açısından önemli olmuştur. Bununla birlikte Clinton döneminde çok taraflılık, küreselleşme, yumuşak güç gibi kavramlar çerçevesinde şekillenen ABD dış politikası, George W. Bush döneminde bir kez daha değişmiştir. Sivil toplumun, insan haklarının, ekonomi politikalarının ön plana çıktığı dönemin yerini güvenlikleştirme politikaları almıştır.

George W. Bush Dönemi dış politikasını etkileyen en önemli gelişme, 11 Eylül 2001 Dünya Ticaret Merkezi'ne yapılan terörist saldırılardır. ABD, 11 Eylül saldırıları sonucunda askeri gücünü ön plana çıkarmış, **önleyici savaş** doktrini ABD dış politikasının öne çıkan unsurları haline gelmiştir.

11 Eylül saldırıları sonrasında ABD'nin aldığı tek taraflı askerî müdahale kararları meşruiyetinin sorgulanmasına, tek kutuplu yapıdaki hâkim gücünün zayıflamasına yol açmış beraberinde çok kutuplu yapıya doğru geçişi hızlandırmıştır. ABD'nin Afganistan ve Irak işgali sonrasında hedeflerine ulaşamaması hem uluslararası imajını zedelemiş hem de iç politikada ABD'yi zora düşürmüştür. ABD'nin özellikle 9/11 sonrasında, devlet ve güç dengesi politikalarına yaptığı vurgu

liberal kurumsalcı politikalar karşısında realist politikalarının daha fazla önem kazandığını göstermektedir.

ABD'nin, 11 Eylül sonrasında yaşadığı askeri ve siyasi güç kaybı, Obama döneminde, 2008 yılında yaşanan küresel kriz ile birlikte daha çok etkisini göstermeye başlamıştır. 2008 ekonomik krizi ve sonrasında ABD'de yaşanan ekonomik durgunluk uluslararası sistem içerisinde ABD'nin gücünün yeniden sorgulanmasına yol açmıştır. Obama yönetimi akıllı güç politikaları güçlü bir askeri yapıya olan ihtiyacın önemini vurgularken, aynı zamanda Amerika'nın nüfuzunu yaymak ve ABD girişimlerine meşruiyet kazandırmak için ittifaklara, ortaklıklara ve kurumlara büyük yatırımlar yapmayı tercih etmiştir (Nye, 2009). Obama, Irak ve Afganistan operasyonlarını sonlandırma konusunda verdiği kararlar Bush yönetiminden farklı bir Ortadoğu politikası izlemiştir. Bu çerçevede Obama, ABD'nin azalan prestijini düzeltmeye çalışmıştır. Başkan Obama diplomasiyi dış politikanın esas aracı olarak kabul ederek, uluslararası örgüt ve normlar aracılığıyla ortak çıkar ve fayda temelli bir dış politika yürüteceğini belirtmiştir. Obama yönetimi ile yeniden dengeleme politikalarına öncelik veren ABD yönetimi, Asya-Pasifik bölgesine yoğunlaşarak yeni bir bölgesel strateji benimsemiştir. ABD'nin bu dönemde **yeniden dengeleme** olarak adlandırılan Asya-Pasifik politikası, bu bölgedeki Amerikan ulusal çıkarlarının Washington'dan yönlendirilen pasif bir liderliğe terk edilemeyeceği yönündedir. Bu çerçevede yükselen Çin tehdidine karşı bölgede aktif bir Amerikan katılım ve rehberliğinin gerekliliği temeline dayanmaktadır. (Yılmaz, 2016, p. 24). Başkan Obama, yaptığı son açıklamasında Asya kıtasının ABD ulusal güvenliği için önemli olduğunun sinyallerini vermiştir (Oğuzlu, 2012, p. 16).

Başkan Obama, “Asya’dan Afrika’ya, Amerika’dan Ortadoğu’ya demokrasiyi destekleyeceğiz, çünkü çıkarlarımız ve vicdanımız bizi özgürlük hasreti çekenler adına hareket etmeye zorlamaktadır” ifadelerini kullanmıştır (The White House, 2013). Obama dönemi, 2008 küresel krizinin yaşandığı, bu kriz nedeniyle ABD ekonomisi ve AB ekonomilerinin önemli zorluklar yaşadığı ve ABD'nin sistemin lider gücü olmasını sağlayan ekonomik gücün aşındığı bir dönem olmuştur. 2008 küresel krizi, Batı ittifakının ekonomik gücünü azaltırken Çin Rusya ve gelişmekte olan ülkeler bu krizi daha iyi atlattıkları bu noktada Çin'in ABD'ye rakip güç olarak ortaya çıkmasının önü

açılmıştır. Obama döneminde başlayan güçte aşınma Trump döneminde artarak devam etmiştir.

Barack Obama seçim döneminde dile getirdiği **Dönüşüm** sloganı ile çok taraflı ve işbirlikçi yaklaşımı desteklerken, Donald Trump dönemi ile **Önce Amerika** sloganı savunulmuş, tek taraflı, korumacı ve uluslararası işbirliğinden uzak politikalar ön plana çıkarılmıştır. Obama dönemi ile ulusal boyutta yaşanan güven boşluğu, Trump dönemi ile uluslararası boyuta taşınmıştır. ABD'nin Trump yönetimi ile ön plana çıkan **Önce Amerika** sloganı küresel yönetim konusundaki izolasyonist duruşunun sebebini açıklarken, ABD'nin küresel yönetim konusundaki rolü ile ilgili soruları da beraberinde getirmiştir. Trump yönetiminin tek taraflı yönetim anlayışı ve ulusal çıkar kavramlarını ön plana çıkaran politikaları Amerika'nın değerler bütününe de büyük zarar vermiştir. Örneğin, Trump'ın 2018 yılında G-7 Zirvesi'ni erken terk etmesi, Paris İklim Sözleşmesi'nden çekilmesi, Brexit sürecini desteklemesi, AB bütünleşmesi konusunda sergilediği olumsuz yaklaşım ve Rusya'ya karşı izlediği ılımlı politikalarda görüldüğü üzere öngörülemeyen politikalara yönelmesi de ittifak içerisindeki güven duygusunu zoramaktadır (Kocamaz, 2020).

Donald Trump öncesinde küreselleşme tezini daha yüksek sesle savunan, liberal bir profil çizen ABD, Donald Trump'ın yönetime gelmesi ile birlikte izolasyonist ve korumacı bir profile bürünmüştür (Küntay, 2019, p. 182). ABD'nin yaşadığı güç kaybı Trump yönetimiyle birlikte normatif değerler bütününe de olumsuz yönde zarar vermeye başlamıştır. 2020 yılında düzenlenen 56. Münih konferansında hazırlanan rapor, Batılı ülkelerin değerleri ve stratejik yönelimleri konusunda bir belirsizlik içinde olmasından dolayı **Batsızlık** başlığı altında tanımlanmıştır. (Munich Security Report, 2020). Trump yönetiminin iç ve dış politikasında aldığı saldırgan ve çıkar odaklı kararlar çok taraflılığa zarar vermiş, müttefiklik anlayışında da hasarlar yaratmıştır. Trump yönetiminin Amerikan çıkarlarını öncülleyen ayrılıkçı/dışlayıcı tavırları popülist söylemlerin artmasını ve kutuplaşmanın daha belirgin olmasını beraberinde getirmiştir. Bununla birlikte, transatlantik ilişkilerde yaşanan gerileme ortak çözümler bulmayı zorlaştırmış, ulusal ve uluslararası alanda oluşan güven boşluğu, ABD yönetiminin meşruluğunun sorgulanmasına yol açmıştır.

ABD'nin Trump döneminde izlediği çok taraflılıktan uzak dış politikası ortak sorunlar karşısında çözüm kapasitesi ve çatışma yönetimi konusunda yetersiz kalmıştır. Bununla birlikte, ortak tehditler karşısında müttefiklerini yeteri kadar desteklememesi, müttefikleriyle yaşadığı anlaşmazlıklar, ekonomide yaşanan zorluklar ve sistem üzerindeki etkisinin azalması, liberal değerleri arka planda tutan çıkar politikaları ve artan popülist söylemler diğer ülkelerin hareket alanını genişlemesine yol açmıştır.

2) Çin Rüyasına Doğru

Çin, uzun yıllardır izlediği ekonomik politikalarının başarılı sonuçları ve bölgesel projeler aracılığıyla bölgeler üzerinde artan hâkimiyeti ile giderek daha etkin bir küresel aktör haline gelmektedir. Örneğin, Çin Cumhurbaşkanı 2013 yılında yaptığı konuşmasında kazan-kazan ilişkisine dayalı, bölge ülkelerini ve Avrupa Ekonomik Topluluğu ile Şangay İşbirliği Örgütü'nü ticari bağlarla bir araya getirmek suretiyle ilişkileri geliştirecek ipek yolu ekonomik kuşağının oluşturulmasının öneminden açıkça söz etmiştir (Çin Dış İşleri Bakanlığı, 2013). Bu proje ile hem ekonomik ilişkilerin hem de siyasi bağların geliştirilmesi amaçlanmaktadır (Filiz, 2020, p. 122).

Çin, **Kuşak ve Yol Projesi** ile komşu bölgeler ile ilişkilerini güçlendirmektedir. Çin'in çok taraflı kurumlar aracılığıyla yürüttüğü Batı ittifakını dengelemeye yönelik girişimleri ve kurumlar üzerinde artan diplomatik gücü, karar alma mekanizmalarında daha aktif rol oynamasını sağlamaktadır. Örneğin, bir ülkenin Çin'le ticari ilişkileri ve Çin ile ticaretinin önemi, BM Genel Kurulu'nda kullandığı oyları etkilemekte ve ülkenin Çin'in ile paralel oy kullanmasına neden olmaktadır (Struver, 2014, pp. 1-22). Çin'in BM kurulunda sunduğu önerilerin desteklenmesi, gelişmekte olan ülkeler üzerinde olumlu etki bırakmakta ve ortak sorunlar karşısında izlediği tutum, ekonomik gücün politik güce dönüşmesini sağlamaktadır. Çin'in, uluslararası kurumlara aktif katılımı, finansal gücü ve **akıllı güç** politikaları çerçevesinde hareket etmesi, yükselen güçler arasında ayrıcalıklı bir yer edinmesini sağlamıştır (Tüter, 2018, p. 378).

Çin yönetimi uluslararası yapı içerisinde farklı teori ve politikalardan esinlenerek yeni bir yönetim anlayışı benimsemiştir. Çin'in **Barışçıl Yükseliş** fikri temel olarak; Çin'in yükselen bir güç olduğunu ancak, diğer güçlerin geçmişte yaptığı gibi güç veya malzeme tedariki yoluyla yükselmeyeceğini, aksine, **yeni bir dünya düzeni** yaratmak

yerine, uluslararası normlar ve statüko içerisinde yükselişini ifade eder (Pekcan, 2010, p. 1140).

Çin Halk Cumhuriyeti eski Başbakanı (2003-2013) Wen Jiabao'ya göre, **Barışçıl Yükseliş** tezi bazı temel dinamiklere dayanmaktadır. Buna göre, Çin'in kalkınması dünya barışına hizmet etmeli, kalkınma barışçıl araçlarla sağlanmalı, gelişme Çin'in kendi öz kaynakları ve pazarı üzerine olmalı, ekonomik refahın sağlanması için uzun süreli sıkı çalışma sağlanmalı ve son tahlilde Çin'in kalkınması, Çin'in dünyada bir hegemonya kurmasına yol açmamalı ve hiçbir ülkeyi tehlikeye sokmamalıdır (Xia, 2011).

Çin yönetimi, saldırgan politikalar yerine savunmacı politikalara öncelik veren, kazan-kazan prensibi altında karşılıklı fayda sağlamayı hedefleyen ve rekabet yerine uluslararası işbirliğini teşvik eden politikalara yöneldiği izlenimini vermektedir. Çin'in **Barışçıl Yükseliş** söylemi, tarihsel süreçteki birçok yükselen ve mevcut sisteme meydan okuyan güçten farklı olarak, Çin'in, bambaşka bir yol izlediği ve küresel düzene tehdit oluşturmaksızın sisteme entegre olma amacı güttüğü şeklinde yorumlanmaktadır (Alperen ve Günay, 2014, p. 4). **Barışçıl Yükseliş** stratejisi, Çin'in yükselen bir güç olduğunu ancak diğer güçlerin geçmişte yaptığı gibi yeni bir dünya düzeni yaratarak değil uluslararası normlar ve statüko içerisinde yükselmeye devam etmesi olarak ifade edilmektedir. (Pekcan, 2010, p. 1140). Çin'in **Barışçıl Yükseliş** tezi statükocu güç olma gibi nihai çatışmayı öngörmeyen iddialarına karşı, devletlerin ilerideki niyetlerinin mevcut davranışlarına bağlı kalarak tahmin edilemeyeceğini öne süren John Mearsheimer, Çin'in yükselişini Amerikan hegemonyasına tehdit olarak değerlendirmektedir (Mearsheimer, 2010, pp. 383-385). Çin'in sistemle uyumlu politikalarına devam edip etmeyeceği veya bu stratejinin ne kadar süreceği henüz netlik kazanmamıştır. Çin'in **Barışçıl Yükseliş** strateji ilk aşamada yumuşak güç dengesi ile şekillenmektedir ancak gelecek için politikaların daha rekabetçi hale geleceği düşünülmektedir. Çin'in gelişen ekonomisi sonucunda artan kurumsallaşma/bölgeselleşme çalışmaları ve devam eden dış yardımları sistem içerisindeki etki alanının genişlemesine ve Çin'in yükselişinin diğer devletler tarafından bir tehdit olarak algılanmasına yol açmaktadır. Hu yönetimi, 2004 yılında artan Çin tehdit algısı karşısında **Barışçıl Yükseliş** söylemini **Barışçıl Kalkınma** ifadesiyle değiştirmiştir. Pekin yönetimi tarafından 2005-2011 yılları arasında yayınlanan dış politika beyaz kitaplarında barışçıl kalkınmaya yönelik bağlılık bildirilmiştir (Zhang, 2015, p. 8).

Çin dış politikası, Deng Xiaoping dönemine kadar düşük bir profil izlerken, Hu Jintao ve Xi Jinping yönetimleri küresel düzen içerisinde kurallarının yeniden tanımlanmasında etkili bir rol oynamıştır. Hu yönetiminin **Ahenkli Dünya** ve Xi yönetiminin **Çin Rüyası** kavramları Çin'in barışçıl gelişim stratejisine büyük oranda katkı sağlamıştır. Hu yönetimi, **Ahenkli Dünya** prensibi altında tüm ülkelerin açık, adil ve kapsayıcı olması gerektiğine vurgu yaparken, farklı medeniyetlerin sistem içerisinde uyumlu bir şekilde yaşaması gerektiğini ifade etmektedir. Hu yönetiminin uyumlu dünya politikası uluslararası istikrar ve barış ortamına zemin hazırlarken, devletlerarasındaki eşitsizliklerin önüne geçilmesinde veya yeni oluşabilecek sorunların çözülmesinde de büyük rol oynamıştır. Çin yönetimi, **Ahenkli Dünya** kavramı devletlerarasında eşitlik, barış, karşılıklı uyum ve işbirliğine dayalı bir ortak refaha ulaşmayı hedeflemekte, ulusal kimlik temelinde ise Çin'e karşı oluşan tehdit algısının kırılmasında ise bir araç olarak kullanmaktadır.

Çin Rüyası kavramı ise 2012 yılında ilk defa Xi Jinping yönetimi tarafından kullanılmıştır. **Çin Rüyası** doktrini ilk olarak ekonomik refah ve ülke içi istikrarın sağlanması amacı taşırken, ulusal prestiji arttırarak aynı zamanda güçlü bir ulus devlet statüsüne kavuşmayı hedeflemektedir. Xi Jinping'in **Çin Rüyası**, "zengin, güçlü, demokratik ve ahenkli sosyalist modern bir ulusun inşasının tamamlanması hedefi" olup Çin'in 100'üncü kuruluş yıl dönümü olan 2049 yılına kadar hayata geçirilmesi hedeflenmektedir (Heath, 2016, p. 3).

Batı ittifakı tarafından **Çin Tehdidi**, ilk olarak 1990'ların başında, Güney Kore, Japonya ve ABD tarafından dile getirilmiştir. Çin tehdidi, Abramo Fimo Kenneth Organski'nin güç geçişi kuramı ile açıklanmaktadır. Güç geçişi kuramına göre, büyük güçler arasında kapasitelerin birbirine yaklaştığı ve güç geçişi görüldüğü zamanlarda çatışma çıkma olasılığı artmaktadır (Organski, 1968). Bu kurama göre, statükodan memnun olmayan yükselen bir güç, ya bölgedeki hegemon güçle eşit bir konum ister ya da sistemin kurum ve kurallarını yeniden şekillendirmek için güç kullanır (Taylor, 2010, p. 505). Batı ittifakı tarafından Çin'in yükselişinin bir tehdit olarak görülmesi dışlayıcı söylem ve pratiklerin oluşturulmasına ve zamanla biz ve ötekiler ayrımının yaratılmasına da öncülük etmektedir.

Çin, hızla büyüyen piyasa ekonomisi, nüfusu ve askerî gücü ile küresel güç mücadelesinde önemli bir ülke olmaktadır. Bununla birlikte, Çin yönetiminin ABD ve AB ülkelerinin aksine gelişmekte olan ülkelere ön koşul talep etmeden yaptığı yardımları, demokrasi ve insan hakları gibi konuların her ülkenin kendi iç politika konusu olduğunu belirten yaklaşımı ve

yabancı yatırımlar aracılığıyla sağladığı teknoloji transferi geliştirmekte olan ülkeler için bir fırsat niteliği oluşturmaktadır. Örneğin, Çin Devlet Başkanı Hu Jintao (2002-2012), 2007 yılındaki Afrika ziyareti sonrasında iki ülke arasındaki gümrük vergilerinin kaldırılması, Çinli şirketlerin Afrika'ya yatırım yapmalarını teşvik etmek amacıyla 5 milyar dolarlık Kalkınma Fonu'nun oluşturulması, borçların iptali gibi birçok konuda Afrika ülkeleri ile anlaşma sağlamıştır (Tepebaş, 2010, p. 111). Çin'in geliştirmekte olan ülkelere kalkınma amaçlı sağladığı destek aynı zamanda bu ülkelerin finans ve işgücü pazarının da büyümesine önemli katkı sunmuştur. Örneğin, Afrika ülkelerine 130 milyar dolar, Güney Amerika ülkelerine ise 140 milyar dolarlık kredi sağladığı bilinen Çin, enerji sektörü başta olmak üzere ulaşım ve altyapı gibi alanlara da finansman sağlamaktadır (SETA, 2019). Çin'in uluslararası ticaret alanında gösterdiği istikrarlı büyüme geliştirmekte olan ülkelerin ekonomilerinde dönüşüm yaşamasına yol açmıştır. 2001- 2004 yılları arasında Çin'in mamul ithalatı Filipinler ile %366, Tayland ile %145, Singapur ile %173 ve Malezya ile %193 oranında artmıştır (UN Commodity Trade Statistics Database, 2021).

Çin'in karşılıklı fayda prensibi çerçevesinde kurduğu ilişki ağı uluslararası ilişkilere yeni açılımlar getirmiştir. Çin'in bu ülkeler ile yürüttüğü karşılıklı işbirliği Çin'in ihtiyacı olan hammadde ve kaynaklara istikrarlı bir şekilde ulaşma imkânı sunmaktadır. Çin geliştirmekte olan ülkelerin enerji, ticaret, ulaşım ve altyapı gibi alanlarında yatırım yaparak ülkelerin az gelişmişlik sorunlarına çözüm sunarken aynı zamanda kendi ihtiyacı olan kaynak aktarımını bu ülkelerden tedarik etmekte, ihraç fazlası ürünlerini bu ülkelerin altyapısal çalışmalarında kullanmakta ve ülke içerisindeki işsizlik sorunlarına bu yönde alternatif çözümler sunmaktadır. Örneğin, Sri Lanka'daki Hambantota Limanı'nın işletme haklarının, Sri Lanka'nın borcunu ödeyememesi sebebiyle 2017 yılında 99 yıllığına Çinli devlet şirketine devredilmesi, KYG'nin ülkeleri borç tuzağı içerisine çektiği yönünde söylemlerin artmasını sağlamıştır (Grey, 2018). Çin'in altyapı projeleri kapsamında geliştirmekte olan ülkelere inşa ettiği karayolları ve deniz yolları hammadde çıkışında ve Çin ürünlerinin diğer bölgelere transferinde de önemli rol oynamaktadır.

Uluslararası sistem içerisinde ekonomik temelli büyüme oranlarında yaşanan farklılıklar sistem içerisinde güç hiyerarşisinin bozulmasına yol açmaktadır. Çin yönetimi, 2019 yılında Amerikan yönetimi tarafından yapılan 732 milyar dolar askeri harcamadan sonra 261 milyar dolar askerî harcama ile ikinci sırada yer almaktadır (SIPRI, 2020). Bununla birlikte

Asya Kalkınma ve Yatırım Bankası gibi IMF'yi çağrıştıran finans kurumları dikkat çekmektedir. ABD'nin Marshall Planı'nı andıran **Kuşak ve Yol Projesi**, komşu bölgeleri alt yapı, finans ve artan ticaret hacmi çerçevesinde kendisine bağlamaktadır. Çin yönetimi, 2020 yılında küresel sistem içerisinde doğrudan yabancı yatırım girişimleri ile ilk sırada yer almıştır. Çin yönetimi doğrudan yabancı yatırım oranlarında (163 Milyar dolar) yüzde %4 oranında bir artış görülürken, ABD yabancı yatırım girişlerinde (134 milyar dolar) ise %49 oranında azalma görülmüştür (UNCTAD, 2020).

Çin uluslararası sistem içerisinde yer alan devletler ile ilişkilerinin normal seyirde devam etmesine önem vererek aynı zamanda uluslararası barış ve istikrarı korumaya yönelik stratejiler de yürütmektedir. 1990'lı yıllardan itibaren bölge ülkeleri ile yürüttüğü çok taraflı güvenlik diyalogunu ekonomik ve politik boyuta taşımaktadır. Çin'in **Barışçıl Gelişim Stratejisi** uluslararası sistem içerisinde meşruiyetini arttırırken, göreceli gücünde devam eden artış aynı zamanda diğer devletler tarafından bir tehdit unsuru olmaya devam etmiştir.

21. yüzyılda uluslararası sistem içerisinde yaşanan değişimin temel nedeni Avrupa'nın düşüşe geçmesi ve beraberinde Doğu Asya'nın Avrupa'nın merkezi konumunu üstlenecek boyutlara ulaşmasıdır. 1997 Asya Krizi, Çin'in bölgesel etkinliğinin oluşumunda bir dönüm noktası olurken, yukarıda da belirtildiği gibi 2008 ekonomik krizi ise Çin'in uluslararası yapı içerisinde küresel gücünü inşa etmesi noktasında büyük öneme sahiptir. Çin'in sistem içerisinde artan çok kutupluluk söylemleri ve katılımcı rolü ABD'ye alternatif bir güç olma statüsü kazandırmıştır.

Xi Jinping'in 2020 yılında BRICS Zirvesi'nde yaptığı konuşmasındaki:

Tarih bize çok taraflılığın, eşitliğin ve adaletin, savaş ve çatışmayı uzak tutabileceğini söylerken; tek taraflılığın ve güç siyasetinin anlaşmazlığı ve çatışmayı tetikleyeceğini göstermiştir. Kurallara ve yasalara aykırı davranmak, tek taraflılık ve zorbalık yolunu izlemek, uluslararası örgütlerden ve anlaşmalardan geri çekilmek, genel halkın iradesine aykırıdır ve tüm ulusların meşru haklarını ve onurunu ayaklar altına alır.

ifadeleri, Çin'in çok taraflılığa verdiği önemi göstermektedir (FHA, 2020).

Çin bölgesel düzeyde istikrar ve güven ağını inşa etmeye çalışırken, küresel düzeyde ekonomik ve siyasi çıkarlarını gerçekleştirmektedir. ABD ve Çin arasındaki ekonomik, siyasi ve askeri anlamda artan rekabet, sistem üzerindeki güç dengesinin yeniden gözden geçirilmesine yol açmaktadır.

ABD'nin özellikle Başkan Trump döneminde uluslararası liderlikten iç politikaya evirilen, küreselleşme karşıtı, ulusalcı ve tek taraflı politikaları nedeniyle oluşan güç boşluğu, Çin tarafından doldurulmaya çalışılmaktadır. Bu amacın gerçekleşme ihtimalini teoriler farklı biçimde cevaplandırmaktadır.

3) Sistemsel Dönüşümün Teorik Analizi

Neorealist kuram, uluslararası yapı içerisinde dönüşümü güç kavramı ile açıklamaktadır. Realistler için sistem içerisindeki gücün düşüşü ve beraberinde yeni bir gücün yükselişe geçmesi sistemin istikrarsızlaşması anlamına gelmektedir. Sistemin değişiminden beklenen fayda maliyet analizine göre yükselen güç değişim mücadelesi içerisinde daha fazla yer almaktadır. Uluslararası yapıdaki güç dengesinin yeniden oluşması, yeni güçlerin ortaya çıkmasına neden olmuş ve yeni bir hegemon güç oluşması alternatifini ortaya çıkarmıştır. Devletlerin güç kapasitelerindeki değişim maddi kaynaklar çerçevesinde değerlendirilmekte ve bu da diğer devletlerden gelecek dengelemeye yönelik politikaların oluşmasını sağlamaktadır (Doyle, 2015, p. 278).

Realist teorinin ele aldığı Hegemonik Savaş Kuramı, sistem içerisinde ortaya çıkan yeni gücün yükselişinin büyük güçler arasında bir savaşa sebep olacağını ifade etmektedir. Realist teorinin hegemonya yaklaşımı, kaynağını askeri ve siyasi güç alanlarından almaktadır. Maddi kapasiteye dayanan hegemonyanın sistem içerisinde sağladığı istikrar bir tahakküm ilişkisi olarak yorumlanmaktadır. Sistem içerisindeki güç hiyerarşisinde yaşanan değişim güç dengesinin yeniden oluşmasına yol açmaktadır. Kenneth Waltz'a göre, devletlerin sahip olduğu güç kapasitelerinin dağılımının değişmesi ile uluslararası sistemin yapısı da değişecektir (Waltz, 1959, p. 97). Devletlerarasındaki çıktılar, güç dağılımının değişmesiyle değişiklik göstermektedir. Sistemik değişim ancak devletlerin kapasitelerinin değişmesiyle gerçekleşmektedir. Hegemon olan güç, uluslararası sistem içerisinde piyasanın kontrolüne sahip olurken, askeri ve savunma kapasitesi olarak da diğer devletlerden daha üstün bir güce sahip olması gerekmektedir. Uluslararası sistem içerisinde devam eden düzen ve istikrar devletlerin güç kapasitelerindeki değişiklik sonucunda yeniden kurulmaktadır. Waltz'a göre, bir devletin sahip olduğu güç parametreleri ne kadar fazla ise sistem içerisinde kendisini muhafaza etme, yarattığı tehdit algısı ve caydırıcı gücü o kadar etkili olmaktadır (Waltz, 1987, p. 22). Sistem içerisinde yeni bir gücün hızla gelişmesi sistem içerisinde var olan güç dengesinin değişmesini sağlamaktadır.

Uluslararası sistem içerisinde yaşanan güç geçişi, sistem içerisinde çok kutuplu bir düzenin kurulmasına yol açmaktadır. Uluslararası yapı içerisinde yükselen güçler arasında ilk sırada yer alan Çin, sistem içerisinde kendi dönüşümünü başarılı bir şekilde gerçekleştirmektedir. Çin, yeni dünya düzenini şekillendirmeye çalışırken, sistem içerisinde meşruiyetini arttırıcı stratejilere yönelmektedir. Çin'in uluslararası sistem içerisinde Batı ittifakından farklılaşan politikaları alternatif dünya düzeni yaratmasının mümkün olup olmadığı sorusunu da beraberinde getirmiştir. Çin'in düşünsel, ekonomik, politik ve askeri güce yaptığı yatırım, sistem içerisindeki imajına olumlu yönde katkı sağlamıştır. Çin'in uzun zamandır askeri teknoloji alanında artan yatırımları, komşu ülkeler tarafından endişe ile takip edilirken Çin yapmış olduğu bu yatırımların barışçıl yükselişinin bir parçası olarak görülmesi gerektiğini belirtmektedir (Thompson, 2010). Çin'in yaşadığı ulusal dönüşüm sistem içerisinde müttefiklik ilişkilerinin yeniden gelişmesine ve barışçıl yönlü alternatif işbirliklerinin oluşmasına yol açmıştır.

Saldırgan realizmin temsilcisi John Mearsheimer'a göre, güçlü bir Çin, ABD'nin Batı yarım küreye hâkim olduğu gibi Asya'ya hâkim olmaya çalışacaktır. Bu açıdan ABD'nin rotayı tersine çevirmesi ve Çin'in yükselişini yavaşlatmak için elinden geleni yapması gerekmektedir (Mearsheimer, 2001, p. 401). Bu doğrultuda, ABD'nin çok kutuplu yapı içerisinde yeni rakibinin Çin ve mücadele alanının ise Asya-Pasifik bölgesi olacağı ön plana çıkmaktadır. Çin'in düzen inşa etmeye yönelik potansiyeli, yükselen güçler arasındaki ayrıcalıklı konumu ve diğer devletler tarafından gördüğü destek ise **yükselen güç** söylemlerini arttırmaktadır.

21. yüzyılda ABD küresel gücünün düşüşü ve Çin'in yükselmekte olan potansiyel gücü, uluslararası arenada güç mücadelesinin ve sistemsal dönüşümün belirleyicisi olacaktır. Yapısal realizm teorisine göre, bir devletin sistem içerisindeki diğer devletler üzerinde hâkimiyet sağlaması için askeri güç, maddi güç ve kapasiteye ihtiyacı vardır. Realist teori sistem içerisindeki güç kavramına odaklanırken, sistemin devamlılığı ve istikrarı için bir lider güce olan ihtiyacı vurgulamaktadır.

Realist teorisinin öngördüğü gibi, uluslararası sistem içerisinde ABD ve Çin arasındaki rekabetin ön plana çıkması, iki devletin güçlerini arttırmasına yol açarken, orta ölçekli devletler için de kendi taraflarını seçme zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. ABD ve Çin'in rekabet alanları, müttefiklik ilişkileri ve çok yönlü yayılcı politikaları realist kuram çerçevesinde hem bölgesel ve hem de küresel seviyede hız kazanmaya devam etmektedir.

4) Hegemonik İstikrar Teorisi Bağlamında Sistemsel Dönüşüm

Hegemonik İstikrar Teorisine göre (HİT), hegemon devletin varlığı sistemde istikrar ve düzen sağlamaktadır. Anarşik yapı içerisinde sistemin içerisinde kuralları belirlemek ve evrensel kabulünü sağlamak için büyük devletlere önemli görevler düşmektedir. Neorealist sistem anlayışı ve dünya düzeni yaklaşımı çerçevesinde Charles Kindleberger, *The World in Depression* başlıklı kitabında **Hegemonik İstikrar Teorisi**'ni ön plana çıkararak düzen için hegemonya yaklaşımını vurgulamıştır (Özen, 2005, p. 7). Hegemonun oynadığı yapıcı rolün ortadan kalkması ile uluslararası ekonomik düzenin nasıl dağıldığını açıklayan Kindleberger, hegemonun düzenleyici rolü ile **ekonomik** ve **siyasal istikrar** arasındaki doğrudan ilişkiyi vurgulamıştır (Kindleberger, 1973, pp. 191-308). Hâkim gücün varlığı liberal düzendeki çatışmayı önlerken, mevcut düzenin devamlılığını sağlamaktadır.

Hegemonik İstikrar Teorisine göre, uluslararası ekonomik düzenin istikrarlı olması için sistem içerisinde düzenleyici bir güce ihtiyaç bulunmaktadır (Kindleberger, 1974, p. 305). Uluslararası sistem içerisinde birden fazla gücün olması sistemi tehlike altına sokmaktadır. Uluslararası sistem içerisinde güçlü ve sorumluluk almaya istekli bir devletin varlığı sistemi kaos ve karmaşıklıktan kurtarmaktadır. Hegemon olan güç, dünya ekonomisinde istikrarı sağlamak için kendi çıkarları yerine bütünüün çıkarlarını gözetmeli ve ortak sorunlar karşısında sorumluluk almalıdır. Küresel gücün sistem içerisinde sahip olduğu sorumluluklarını benimsemesi ve aynı zamanda rol model olması gerekmektedir. Uluslararası sistem içerisinde hegemon güce sahip olan devletin ortak sorunların çözümüne katkı sağlayan, düzenli sermaye akışını temin eden, barış inşa etme projelerine liderlik eden ve evrensel değerlerin önemine vurgu yapan bir yönetim anlayışına sahip olması aynı zamanda düzen için hegemonya anlayışının temelini oluşturmaktadır.

Güç için hegemonya yaklaşımı düzen için hegemonya anlayışından farklıdır. Güç için hegemonya yaklaşımı hegemon gücü, düzen koyucu ve uluslararası düzenin işleyişi için önemli bir görevi yerine getiren kamusal bir uluslararası otorite olmaktan çok kural koyma üstünlüğünden faydalanarak gücünü ekonomik faydaya dönüştüren bir siyasal aktör olarak değerlendirmektedir (Özen, 2005, p. 10). Güç için hegemonya arayışında olan liderler için kendi çıkarlarını ortak çıkarlar olarak göstermesinin en ideal yolu rızaya dayalı yönetim anlayışını benimsemeleridir. Baskı yerine rızanın hâkim olduğu,

siyasal toplum yerine sivil toplumun etkin olduğu bir düzende lider devletin meşruluğu uzun sürmektedir.

Uluslararası yapı içerisinde kapitalist sistemin sonuna gelindiğine yönelik tartışmalar artarken gelecekte Çin'in ABD'nin yerini alması konusundaki argümanlar da güçlenmektedir. Örneğin, 1929 ekonomik krizi İngiltere'nin gücünün zayıflamasına yol açarken 2008 ekonomi krizi, Amerika'nın finansal sistem üzerinde kontrolünü kaybetmesine neden olmuştur. Neoliberal küresel kriz, Amerikan refah toplumunun yıpranmasına ve uluslararası sistemde mevcut gücün meşruiyetinin zayıflamasına yol açmıştır. Hegemon gücün liberal ekonomik düzen içerisinde kural ve normları inşa etme ve sürdürülebilirlik yeterliliğine sahip olduğu gibi bunu yapmaya istekli de olması gerekmektedir. Hegemon gücün sistem içerisinde gücünü kaybetmeye başlaması ile liberal ekonomik düzen de büyük ölçüde zayıflayacaktır (Gilpin, 2015, p. 95). ABD, yükselen güçlerin başarısız olduklarında sistem içerisinde daha saldırgan olduğunun farkındadır (Holstag, 2015, p. 15).

ABD'nin ulusal yapı içerisinde aldığı kararların uluslararası alandaki uygulamalar ile ters düşmesi ve uluslararası yapıyı kendi çıkarlarına göre yönlendirme çabası zamanla sistem içerisindeki yetkinliğini kaybetmesine yol açmıştır. ABD'nin realist ilkeler doğrultusunda aldığı kararlar, değerler bütünüünün çıkar kavramı çerçevesinde yeniden şekillendiğinin açıkça göstergesidir. ABD'nin akıllı güç bileşenlerini (sert ve yumuşak gücün sentezi) kaybetmesi, uluslararası sistem içerisindeki mevcut rolünü tek başına devam ettirecek kapasitesinin de zayıflamasına yol açmıştır (Tanrıverdi, 2014).

Immanuel Wallerstein, ***Amerikan Gücünün Gerileyişi, Kaotik Bir Dünyada ABD*** adlı eserinde önemli olan sorunun ABD'nin hegemon gücünün azalıp azalmaması olmadığını belirtir. Wallerstein'a göre asıl sorun, ABD'nin bu süreci dünyaya ve kendisine asgari zararlarla sonlandırmanın bir yolunu bulup bulamayacağıdır (Wallerstein, 2014, p. 11).

Hegemonik İstikrar Teorisine göre, uluslararası ekonomik düzen içerisinde uluslararası rejimleri oluşturacak ve idare edebilecek egemen gücün olmaması istikrarsızlığa yol açacaktır. Bunun sonucunda, uluslararası liberal düzen ve serbest ticaret yerine ekonomik milliyetçilik artacak, korumacı politikalar ön plana çıkacaktır (Gilpin, 2011, pp. 99-100). Amerika'nın zayıflayan ekonomik kapasitesi sistem içerisinde güç dengelerinin yeniden biçimlenmesine yol açmıştır. Küresel finansal krizler genellikle çok kutuplu bir dünyaya geçiş sürecinde önemli bir dönüm noktası olarak görülmektedir.

Amerika'nın yaşadığı ekonomik gerilemeye ek olarak, gerçekleştirdiği başarısız askerî müdahaleler, uluslararası kurum ve anlaşmaları kendi eliyle yıpratması ve demokratik değerler konusundaki yıpranma Amerika'nın meşruiyetini yitirmesine yol açmıştır. ABD'nin, uluslararası sistem içerisinde sahip olduğu gücü yeniden üretmesi gerekmektedir. ABD yönetiminin ulusal çıkarlarını uluslararası çıkarların önünde tutan tutumu mevcut müttefiklerini kaybetmesine, küresel yönetim rolünün gerilemesine ve sistemin dışarısında kalmasına neden olmuştur.

Hegemonik İstikrar Teorisinin **kolektif mallar** yaklaşımı, iktisatçı Charles Kindleberger'e dayanmaktadır. Kindleberger'e göre, dünya ekonomisinin istikrarı için bu istikrarı temin edecek bir güce ihtiyaç bulunmaktadır. Uluslararası sistem içerisinde yer alan bu hâkim güç piyasada sorun teşkil eden ürünlerin piyasaya arzını üstlenmeli, düzenli sermaye akışını sağlamalı ve mali sistem krize girdiğinde likidite temini için indirim mekanizmalarını temin etmelidir (Kindleberger, 1973, p. 291). Bu çerçevede, uluslararası para birimi ortak bir varlık olarak algılanırken, iklim problemi de ortak bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Ortak varlıkların istikrarının korunması ve sorunların ortak çözülmesi gibi önemli görevleri yerine getirebilmek için hegemon olan ülkenin diğer ülkelere göre daha güçlü olması gerekmektedir (Webb ve Krasner, 1989, p. 185). Örneğin, ABD'nin Paris İklim Anlaşması'ndan geri çekilmesi, ortak iklim problemi karşısında dayanışmacı tavrının aşındığını ortaya koymaktadır. Uluslararası kamu malları güçlü bir lider tarafından korunmalıdır. Hegemon güç, ortak malları korumak için yeterli güç ve kapasiteye sahip değil ise, sistem içerisindeki meşru yönetim anlayışı ve sahip olduğu üstün gücü gerilemeye başlar. ABD'nin özellikle Trump döneminde belirginleşen küresel yönetimdeki rolüyle ilgili isteksiz tavrı, milliyetçilik ideolojisinin önem kazanmasına, küresel birlik ve ortak mücadele ruhunun kaybedilmesine yol açmıştır. Küresel ve insani çıkarların yerini ulusal çıkarların alması sonucunda milliyetçilik artmış ve kapitalist düzendeki eşitsizlik sorunu daha belirgin hale gelmiştir. Trump yönetimiyle ABD'nin gücünde yaşanan düşüş, liderlik rolünün azalmasına ve beraberinde yeni güçlerin sistemde daha fazla yer edinmeye başlamasına yol açmıştır.

21. yüzyıl'da Çin, ortak sorunlar (göç, çevre, terör vb.) karşısında sorumluluk almaya çalışmakta, ortak anlayış ve işbirliği prensibi altında hareket etmeye önem vermektedir. Çin Ticaret Bakanlığı sözcüsü Gao Fng, 2018 yılında düzenlenen G20 Zirvesi'nde üye ülkelere "yenilikçi, kapsayıcı ve açık bir

dünya ekonomisinin inşasına yardımcı olmak için ortak hareket etme çağrısında” bulunmuştur (Sputnik, 2018). Çin’in çok taraflılıktan yana olan söylemlerine rağmen insan hakları, azınlık hakları, Uygur Türklerinin durumu gibi konularda sert eleştirilere maruz kaldığını belirtmek gerekir. Bu noktada Çin’in uluslararası toplum ve aktörler tarafından uluslararası normlara uygun hareket eden bir aktör olarak değerlendirilmesi zordur. Ancak vurgulanmak istenen Çin’in eksikliklerine rağmen uluslararası Zirve ve toplantılarda çok taraflılık konusundaki tavrıdır.

Çin, mevcut uluslararası sistemin aktif katılımcısı ve sorunların çözümünde önemli ölçüde katkı sağlayıcı bir ülke olma yönünde ilerlemektedir. Son zamanlarda tüm dünyanın ortak problemi olan COVID-19 pandemisinde Dünya Sağlık Örgütü ve ABD’nin sistem içerisindeki pasif duruşu milyonlarca insanın hayatını kaybetmesine yol açmıştır. ABD’nin pandemi döneminde küresel bir rolü üstlenememesi de birçok eleştiriyi beraberinde getirmiştir. ABD’nin küresel sorunlar karşısında pasif duruşu sistem içerisinde devletlerin içe dönük politikalara yönelmesine ve sistemden soyutlanmalarına yol açmıştır. Çin, bu dönemde dünyanın birçok bölgesine tıbbi malzeme temin ederek yumuşak güç politikasını devreye sokmuştur. COVID-19 pandemisi döneminde çok taraflı kurum ve mekanizmaların işlev dışı olması kendi kendine yetebilen ulus devlet kavramının önemini ön plana çıkarmıştır. ABD’nin sistem içerisindeki mevcut konumunun gerilemesinde rol oynayan ve çıkar amacı güden içe dönük politikaları pandemi öncesinde de etkisini göstermeye başlamıştır. Bu çerçevede HİT teorisine göre ABD sistem içerisinde hegemonun üstlenmesi gereken görevleri yerine getirememekte ve sistemin istikrarına eskisi kadar katkı sağlayamamaktadır.

5) Çin’in Ekonomik Gücünün Sistem Üzerindeki Dönüştürücü Etkisi

Neorealist teorinin önemli isimlerinden Robert Gilpin’e göre hegemon, güçlü bir devletin daha az güçlü devletleri kontrol etmesi veya bunlar üzerinde hâkimiyet kurmasıdır (Gilpin, 1999, p. 29). Robert Gilpin, diğer klasik realistlerden farklılaşarak, ekonomik ve kültürel faktörlerin de hegemonya inşa edilmesi için büyük önem taşıdığını ifade etmektedir.

Robert Gilpin, hegemonun amaç ve çıkarlarını açıklarken dünya ekonomisini kontrol etmek ya da en azından dünya ekonomisi üzerinde etki sahibi olmak amacını ön plana çıkartmaktadır (Özen, 2005, p. 14). Buna ek olarak, hegemon gücün uluslararası işbölümünü düzenleme ve manipüle etme yeteneğini de vurgulamaktadır (Gilpin, 1999, p. 24). Gilpin,

uluslararası ekonomik istikrarı devletlerarası güç dağılımı ve hegemonik devletin sistem içerisindeki rolünü realist kuram ile açıklamaktadır. Bu teoriye göre, bir ülkenin hegemonik bir güce ulaşması, diğer ülkelerin koordine olmasına ve bir disiplin içinde hareket etmesine hizmet etmektedir. Bununla birlikte hegemon gücün varlığı, ülkelerin kendini güvende hissetmesini ve piyasalarını uluslararası rekabete açmasını sağlamaktadır (Duman, 2002, p. 10). Bunun tam aksine, hegemonyanın zayıflaması iktisadi olarak içe kapanma, istikrarsızlık ve rekabetçi bölgesel blokların yaratılması sonuçlarını doğurur. (Milner, 1998, p. 113). Bölgesel güçler, uluslararası yapıda yeni düzen inşası ve istikrarın sağlanmasında önemli rol oynamaktadır. Bölgeselleşme kavramı küreselleşmenin devamı olarak tanımlanırken aynı zamanda sermayenin bütün dünyaya dayattığı evrensel baskı düzenine karşı bir tepki olarak ön plana çıkmaktadır (Çeçen, 2018).

ABD'nin sistem içerisinde mevcut pozisyonunun gerilemesi, Çin'in bölgesel örgütler ve alternatif kurumlar aracılığıyla daha etkin bir güç olması için fırsat yaratmıştır. Çin, kendi öncülüğünde inşa ettiği uluslararası örgütler ile ekonomik ve politik işbirliğinin sürekliliğini sağlamaktadır. Çin'in yürüttüğü kurumsallaşma ve altyapı projeleri, yeni ekonomik düzenin şekillenmesinde rol oynarken devletlerarasındaki politik dayanışmanın artmasına yol açmaktadır. Çin'in sistem içerisinde ortak fayda prensibi çerçevesinde yürüttüğü ekonomi politikaları, kurumsallaşma girişimleri, yumuşak gücü destekleyen söylemleri doğrultusunda artan diplomatik etkinliği, statükoya karşı yeni bir gücün kendisini inşa etme çabaları olarak değerlendirilebilir.

Robert Gilpin'e göre, Çin'in çok taraflı olarak yürüttüğü yayılma projeleri, askeri ve siyasi gücünü ön plana çıkarırken, ekonomik gücün sistem içerisindeki dönüştürücü etkisini ön plana çıkarmaktadır. Çin, gelişmekte olan devletlerin ekonomileri, teknolojileri ve kaynakları üzerinden yürüttüğü etkili politikaları ile yetki alanlarını genişletmeye devam etmektedir. Hegemon; diğer ekonomiler üzerinde finansal sermayenin, uluslararası teknolojilerin ve doğal kaynakların kontrolü yoluyla liderliğini inşa edebilecektir (Gilpin, 2011, p. 100).

Çin'in ekonomik yönde devam eden yükselişi, Çin Komünist Partisi (ÇKP)'nin ülke içerisinde güçlenmesine ve iktidarını sağlamlaştırmasına önemli katkı sağlamaktadır. Örneğin, Çin yönetimi kararlarını etkileyen en önemli iç faktörlerden biri ekonomidir. Ekonomik güç içerisinde yaşanan herhangi bir gerileme ÇKP ve yönetim kadrosunun meşruluğuna ve Çin'in istikrarına darbe vuracaktır (Harris,

2014, p. 182). Çin dış politikasında yaşanabilecek istikrarsızlık, otoriter yönetimin meşruiyetini etkilerken bölgesel ve küresel alandaki pozisyonunun da gerilemesine yol açacaktır. Bu çerçevede Çin'deki iç istikrar ve reform süreci mevcut kalkınmanın sürekliliğine bağlıdır.

Post-hegemonik dönem, çok taraflı işbirlikleri ile ekonomik ve ticari avantajlar temelinde şekillenmektedir. Mega serbest ticaret antlaşmaları ve bölgesel örgütler çerçevesinde temellenen bölgeselleşme, hegemonun oluşturduğu küresel sistemin işleyişine karşı da alternatifler oluşturmaktadır. Çin, **Bölgesel Ekonomik İşbirliği** (Regional Comprehensive Economic Partnership-RCEP) gibi mega serbest ticaret anlaşmalarının içerisinde yer alarak bölgeselleşme sürecinin ekonomik bütünleşme ayağını iyi yönetmektedir. Ayrıca bölgeselleşme çerçevesinde oluşturulan diğer uluslararası kuruluşlardan BRICS (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika Cumhuriyeti), ASEAN (Güneydoğu Asya Uluslar Birliği) ve Şangay İşbirliği Örgütü gibi örgütler, Batı ittifakının kurumlarına alternatif modeller olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte, Çin'in Afrika, Avrupa ve Latin Amerika ülkeleri ile beraber yürüttüğü ikili ilişkileri, altyapı çalışmaları ve çok yönlü ortak projeleri, yumuşak gücünün en önemli araçları arasında yer almaktadır.

Pekin, ABD'nin arka bahçesi olarak tanımlanan Latin Amerika ülkeleri ile geliştirdiği işbirliği ağı sayesinde bölgedeki pazar payını arttırırken, kıtadaki siyasi gücünü de genişletmektedir. Çin'in aynı şekilde Afrika ülkeleri ile beraber yürüttüğü işbirliği politikaları da kıta üzerindeki ekonomik ve siyasi bağının her geçen gün güçlenmesine yol açmıştır. Bununla birlikte, Çin'in Avrupa Birliği üyelerini de içine alan 17+1 (2012 yılında Çin'in Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile beraber geliştirdiği bir sınır ötesi iş birliği platformu) gibi projeler, Çin'in farklı bölgelerde artan gücünü göstermektedir. Örneğin, Avrupa Birliği ile Çin arasında 30 Aralık 2020 tarihinde imzalanan "AB-Çin Kapsamlı Yatırım Anlaşması" iki taraf arasındaki ticaret ilişkisini etkileyen (pazar önündeki engeller, eşit rekabet ortamları, yabancı yatırımcıya ayrımcılığın kaldırılması) hususları ön plana çıkartarak ikili yatırım anlaşmalarını tek bir çatı altında toplamıştır (EU Commission, 2021). 2020 yılında Çin, AB'ye 383 milyar Euro değerinde ürün satarken, ABD ülkelerinden 202 milyar Euro hacminde ihracat yapmıştır. ABD ise birlikten 353 milyar Euro değerinde ithalat yaparken, AB'ye 202 milyar Euro hacminde ihracat yapmıştır (Eurostat, 2019). Çin'in yeşil enerji alanında AB ile uyumlu olan politikaları, geniş imtiyazlar çerçevesinde yürüttüğü yatırım anlaşmaları ve sürekli finanse ettiği alt yapı projeleri, AB ile

işbirliği alanlarını genişletmektedir. Çin, ihtiyacı olan doğal kaynakları geliştirmekte olan ülkelere sağladığı finansal projeler aracılığıyla elde ederken, aynı zamanda bölge ülkeleri üzerindeki siyasi varlığını da pekiştirme imkânı elde etmektedir.

Kazan-kazan prensibi çerçevesinde ilerleyen gelişim stratejileri yenedünya düzeninde güç kapasitesinin yayılmasına katkı sağlamaktadır. Çin'in geliştirmekte olan ülkeler üzerinden elde ettiği ekonomik gücü karşılıklı fayda prensibi doğrultusunda ilerlemektedir. Bununla birlikte uyguladığı politikalar sonucu elde ettiği çıkar eleştirilere de neden olmaktadır. Çin'i **yeni sömürgeci** güç olmakla suçlayan argümanlara göre, Pekin kıtanın bütün hammaddesini kendisine akıtırken, hegemonik gücünü de pekiştirmektedir. (Wharton University of Pennsylvania, 2016).

Soğuk Savaş döneminde, ABD'nin Bretton Woods sistemi semsiyesi altında uluslararası kurumlar aracılığıyla inşa ettiği düzenin benzerini Çin kendi kurumları aracılığıyla oluşturmaya çalışmaktadır. Kurulan Asya Altyapı Yatırım Bankası, IMF'ye benzer özellikler gösterirken ABD'nin Marshall Planını andıran **Kuşak ve Yol Projesi** komşu bölgeleri kendi bloğuna çekmektedir. Dünya nüfusunun yüzde 65'ile yaklaşık 68 ülkeyi kapsayan **Kuşak ve Yol Projesi** enerji, ulaşım ve ticaretle ilgili konuları da içine alarak farklı kıtalardaki birçok devleti bir zincirin halkası gibi birbirlerine bağımlı ve bağlı hale getirmektedir. Çin, **Kuşak ve Yol Projesi** ile oluşacak karşılıklı bağımlılık ilişkisi çerçevesinde ülkeler arası ilişkilerin gelişeceğini ve bunun ticarete olumlu yansımalarının olacağını iddia etmektedir (Tuncel, 2017). Çin'in bölgesel anlamda yürüttüğü çok yönlü ve çok katılımcılı finansal projeleri siyasi gücü üzerinde dönüştürücü bir etki yaratmaya devam etmektedir.

Çin'in barışçıl yükselme amacıyla yürüttüğü dış politika vizyonu geliştirmekte olan ülkelerin kalkınmışlık seviyelerinin artmasını, ortak çıkar prensibi çerçevesinde işbirliği ağı inşa edilmesini ve ekonomik ilişkilerin yeniden canlanmasını sağlamaktadır. Bununla birlikte, Çin'in etki sahasını genişletmesinde ve pazarlık gücünün artmasında yol açacak olan bölgesel bazlı projeler yükselen gücün devamlılığına önemli avantajlar sağlamaktadır. Çin'in ikili anlaşmalar kapsamında yürüttüğü projeler ittifak ağının ve bağımlılık ilişkisinin genişlemesine yol açmaktadır. Çin'in 2001 yılında Dünya Ticaret Örgütü'ne girmesiyle 2002-2007 yılları arasından %29 yıllık ortalama büyüme oranı ile ihracatında önemli bir artış yaşanmıştır (DEIK, 2009, p. 14). Çin'in uluslararası örgütler aracılığıyla bölgeselleşme süreçlerini yönetmesi, Batı ittifakının uluslararası kurumlarına alternatif

kurumlar yaratması, kendi dev projelerini oluşturup geliştirmekte olan ülkeler üzerinde giderek daha etkin bir rol oynamaya başlaması, Gilpin'in hegemonyanın inşa edilmesi sürecinde ekonomik güç olmanın önemi üzerine yaptığı vurgu ile örtüşür niteliktedir.

Realizm kuramının hegemonya kavramı çerçevesinde askeri güç unsurlarını ön plana çıkartan yaklaşımı, iktisadi ve ahlaki boyutu göz ardı etmektedir. Neo-Gramşiyen kuramın, hegemonya kavramı içerisine yüklediği **ahlaki ve düşünsel boyut** gücün rıza ile kazanılmasını öngörmektedir. Neogramşiyen kuram çerçevesinde bir devletin küresel bir hegemon olması için ekonomik sisteme öncülük etmesi, bu sisteme uygun sosyo-kültürel ve politik bir yapı oluşturması ve bu yapı içerisinde uluslararası örgütler aracılığıyla kendi değerlerini ve normlarını inşa edip yayarak meşruluğunu sağlaması gerekmektedir (Gramsci, 1971, p. 366) Örneğin, Çin'in geliştirmekte olan ülkeler üzerinden elde ettiği ekonomik gücü, siyasi gücünü empoze etmesinde ve kendi değerlerini geliştirmekte olan ülkelere aktarmasında önemli rol oynamaktadır. Çin'in Batı karşısında inşa ettiği alternatif oluşumlar, serbest ve ya ikili ticaret anlaşmaları, geliştirmekte olan ülkeler ile yürüttüğü karşılıklı işbirliği politikaları ABD merkezli Batı hegemonyasının uluslararası sistem içerisindeki mevcut gücünü olumsuz yönde etkilemektedir. Çin'in uluslararası sistem içerisindeki devam eden paralel kurumsallaşma girişimleri küresel finans ve para düzeninin değişmesine yönelik bir etki yaratırken, çevre ülkelerin üzerindeki diplomatik etkinlik kurmasını sağlamıştır. Hegemonya'nın en önemli bileşeni olan rıza yaratma kavramı bölgesel düzeyde norm ve pratiklerle desteklenmektedir. Çin'in yumuşak güç politikaları çerçevesinde artan yatırımları ve dünya görüşü üretebilme kapasitesi uluslararası yapıdaki düzen inşa edici rolüne katkı sağlamaktadır.

Çin her ne kadar rıza faktörünü ön plana çıkartan bir dış politika benimseyerek barışçıl yükseliş kavramına uygun bir çizgiden ilerlese de otoriter yönetim yapısı, Sincan-Uygur Özerk bölgesindeki şiddet temelli eylemleri, Güney-Çin Denizi ve Tayvan bölgesinde artan kışkırtıcı faaliyetleri ve insan hakları ihlalleri uluslararası prestijini olumsuz yönde etkilemektedir. Neogramşiyen kuram çerçevesinde analiz edildiğinde Çin'in hegemon bir güç olabilmesi için ekonomik, askeri, siyasi ve kültürel gücünü paralel oranda arttırması, sahip olduğu akıllı güç politikalarını hem ulusal hem de uluslararası düzlemde aynı oranda meşrulaştırması gerektirmektedir.

6) Saldırgan Realizm Kuramı Çerçevesinde ABD ve Çin'in Yayılımcı Politikalarının Sistem Üzerindeki Etkisi

Saldırgan realizm, büyük güçlerin uluslararası sistem içerisinde hegemonya mücadelesinde güçlerini devam ettirebilmek veya güçlerini arttırmak için saldırgan bir davranış sergilemeleri gerektiğini savunmaktadır (Mearsheimer, 2001). Saldırgan realizmin en önemli temsilcisi olan John Mearsheimer'a göre, devletlerin hayatta kalabilmeleri ve hegemon olabilmeleri için güce sahip olmaları gerektiğinden giderek daha saldırgan hale gelirler (Mearsheimer, 2001). John Mearsheimer, çift kutuplu yapının kısa ve orta vadede uluslararası yapı üzerindeki güçler dengesinin sağlanmasında büyük rol oynadığını savunmaktadır. Çok kutuplu yapı içerisinde güçler dengesinin sağlanamaması durumunda çatışma olasılığı artmaktadır. Mearsheimer'a göre, hegemon olan güç, öncelikle kendi alanındaki bölgesel egemenliğini inşa ederken, başka güçlerin sistem içerisinde bölgeselleşme politikalarını önlemeye çalışmaktadır. Bölgesel hegemonya belli bir bölgenin bir devletin egemenliği altında tanımlanırken, küresel hegemonya dünya üzerindeki egemenlik kurabilme yeteneği olarak ifade edilmektedir. Büyük bir güç için ideal durum, dünyadaki tek bölgesel hegemon olmasıdır (Mearsheimer, 2001, pp. 40-41). Uluslararası sistem içerisinde hegemon olmak isteyen bir devletin dünya sistemi içerisinde hâkimiyet kurması zor olduğu için bölgesel hâkimiyet kurarak mevcut konumunu daha etkin hale getirmeye çalışmaktadır.

John Mearsheimer'ın savunduğu argüman, Çin'in ilerleyen yıllarda dünya liderliği konusunda ABD'yi taklit edecek olması üzerinedir (Mearsheimer, 2012). Mearsheimer, yükselen güç Çin'in sistem içerisinde yürüttüğü revizyonist ve yayılımcı tavırların gelecekte iki ülke arasında çatışmaya yol açacağını belirtmektedir. Çin'in son on yıl içerisinde bulunduğu kıta içerisinde artan işbirliği ve dayanışma politikaları yeni müttefikler kazanmasına, var olan müttefiklerin kendisine bağımlı hale gelmesine ve siyasi gücünün gelişmesine katkı sağlamaktadır. Mearsheimer, Çin'i değişimci bir güç olarak tanımlamakta, Çin ekonomisinin bu hızla büyümeye devam etmesi durumunda hegemonik bir gücün ortaya çıkacağını ve Çin'in devasa nüfus avantajını kullanarak bölgede en güçlü orduya ve en etkili nükleer varlığa erişeceğini iddia etmektedir (Mearsheimer, 2001, p. 600). Saldırgan realistler, Çin tehdidi kavramını **hegemonik dönüşüm** ve **güvenlik ikilemi** kavramları çerçevesinde tanımlanmaktadır.

John Mearsheimer, Çin'in bugüne kadarki büyüme performansının önümüzdeki on yıllarda da devam etmesi

halinde, bu ülkenin ABD için savaşa kadar varabilecek yoğun güvenlik sorunları yaratacağı tahmininde bulunmaktadır. Mearsheimer'ın Çin ile ABD arasında işbirlikçi ilişkiler yerine rekabetçi ilişkileri öne çıkarmasının ardında, geçmişte etkileyici büyüme performansları gösteren geriden gelen ülkelerin o dönemin hegemon devletine meydan okumuş olmaları yatmaktadır (Mearsheimer, 2005). Çok kutuplu yenedünya düzeni içerisinde yer alan aktör sayısının fazla olması Asya Kıtası için tehlike arz etmektedir. Çin'in amacı sistem içerisinde gücü elinde tutan hegemon bir devlet olmak ve Batı Pasifik, Orta Asya, Doğu Rusya ve Hint Okyanusu dâhil olmak üzere Asya'nın büyük bölümünde hâkim güç haline gelmektir. ABD zamanında nasıl Avrupalı büyük güçleri Batı Yarımküre'den çıkardıysa, giderek güçlenen bir Çin de muhtemelen Amerika Birleşik Devletleri'ni Asya'dan çıkarmayı deneyecektir (Mearsheimer, 2005, p. 32).

Mearsheimer'a göre, yükselen güç hegemon gücün sahip olduğu diğer bölgesel alanlarda yeni ittifak arayışlarına girerek rekabet ilişkisini derinleştirecektir (Hegemon's Backyard). Bölgesel politikalar ile kurulan güven ve bağımlılık ilişkisi diğer bölgelerde hegemon kurma yarışını başlatacaktır. Her iki devlet tarafından devam eden yayılcı politikalar sistem içerisinde güven boşluğunun oluşmasına, askerî ve savunma kapasitesine yönelik yatırımların artmasına yol açmaktadır. Stockholm Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü'nün (SIPRI) küresel askerî harcamalar raporuna göre, ABD 2019 yılında önceki yıla göre yüzde 5,3 artışla 732 milyar dolar savunma bütçesi ile ilk sırada yer alırken, Çin 261 milyar dolar savunma bütçesi ile ikinci sırada yer almaktadır (SIPRI, 2000). ABD'yi takip eden Çin'in harcamaları 2010-2019 yılları arasında yüzde 85 artışla 261 milyar dolara yükselmiştir (SIPRI, 2000). Robert Kaplan'da Mearsheimer gibi Çin'in yükselmekte olan bir güç olduğunu kabul ederek gelecekte ABD tarafından hissedilen bir tehdit olacağını savunmaktadır. Kaplan, Çin'in geçmişte Almanya ve Japonya'nın izlediği yolu izleyeceği, bir istisna teşkil etmeyeceği öngörüsünde bulunmaktadır (Kaplan, 2011). Bu yüzden, ekonomik ve askerî anlamda giderek büyüyen Çin daha fazla güçlendikçe, ABD hegemonyasına başkaldıracağı ve silahlı çatışmalara girebileceği düşünülmekte, bu yüzden de tehdit olarak görülmektedir (Taylor, 2010, p. 505).

Soğuk Savaş döneminde ABD'li diplomat George Kennan tarafından yayınlanan **Uzun Telgraf** adlı çalışma, Sovyet rejimine yönelik yayılcı politikaları ön plana çıkartarak o dönemde yürütülen çevreleme politikalarını açıklamaktadır. Günümüzde bu çalışmanın benzerini, ABD yönetiminin Çin'in komşuları olan Güney Kore, Avustralya, Japonya ve Singapur ile

yürüttüğü işbirliği politikaları içerisinde görmek mümkündür. ABD'nin Tayvan konusunda Japonya ile ortak hareket etmesi, Doğu/Güney Çin Denizi'nde konuya taraf olması ve Kuzey Kore'nin kitle imha silahları karşısındaki duruşu Çin ile arasındaki en temel çatışma alanları arasında yer almaktadır. Çin, Tayvan'ın bağımsızlığını, Çin'in Batısındaki ayrılıkçı faaliyetleri Doğu ve Güney Çin Denizi'nde komşu ülkeler ile yaşadığı problemleri varlığına yönelik temel tehditler olarak değerlendirmektedir (Health, 2016, p. 8).

Çin, ABD'nin gücü karşısında kendi gücünü artırma stratejisini daha orantılı ve stratejik olarak devam ettirmeye özen göstermektedir. Bununla birlikte, ABD de Çin'i Asya-Pasifik bölgesinde oluşturduğu ittifaklarla kendi bölgesinde çevrelemeye çalışmaktadır. Çin'in ABD'yi dışlayan bir bölgeselcilik inşa etme çabalarına karşı, Malezya, Japonya, Singapur gibi ABD müttefiki ülkeler, Çin'in arzu ettiği gibi ABD'yi dışarıda bırakan bölgesel politikalar konusunda Çin ile fikir ayrılığı yaşamaktadırlar (Nair, 2008, p. 119). Mearsheimer, **Çin'in Yükselişi Barışçıl Olabilir mi?** adlı makalesinde Çin'in ulusal çıkarlarının Pasifik'teki siyasi ve askerî kontrolünü genişletmesini gerektirdiğini ve bu genişlemenin yakın bir gelecekte Çin Amerikan çatışmasını kaçınılmaz kıldığını iddia etmiştir (Mearhseimer, 2004).

Çin'in yeni teknolojik silahlar aracılığıyla yönettiği hibrit operasyonları, yayılcı politikalar doğrultusunda yürüttüğü yeni üs kurma girişimleri, artan dijitalleşme ve dezenformasyon çalışmaları rekabet politikalarının yönünü değiştirmektedir. Çin'in artan yasa dışı teknoloji transferleri, saldırılara yönelik caydırıcılık politikaları ve fikri mülkiyet alanındaki yasal olmayan girişimleri geleneksel tehdit algısına yeni bir boyut kazandırmıştır. Çin'in kullandığı uzay teknolojileri, deniz savunma ve nükleer güç kapasitesindeki artış yeni riskleri ve tehditleri de beraberinde getirmektedir.

NATO 2030: United for a New Era (NATO 2030: Yeni Bir Çağ için Birliktelik) başlığını taşıyan raporda, Çin'in yükselişinin bir tehdit olarak algılandığı ve sistemsal rekabete geri dönüş yapıldığı vurgulanmıştır. Çin'in küresel sistem içerisinde askerî ve ekonomik alanda yükselişi, NATO ittifakının önleyici diplomasi yürütmesinin önünü açmaktadır. NATO, "Çin'in ortaya koyduğu tüm zorluklar karşısında müttefiklerin siyasi eşgüdümü sağlamaları ve Çin'e yönelik ortak bir politika yürütmeleri" gerektiğini raporda belirtmiştir (NATO, 2020, pp. 64-65). Müttefiklerin aralarındaki tüm anlaşmazlıklara karşı ittifakın dayanıklılığına olan güvenlerini korumaları, farklılıkları yönetmeleri, anlaşmazlıkların üstesinden gelmeleri ve tehditler karşısında saflarını sıkılaştırmaları, NATO'nun

2030'a güçlü ilerlemesi için zorunlu görülmüştür (NATO, 2020, pp. 64-65). Rapor, gelecekte NATO stratejilerinin belirlenmesi konusuna ışık tuttuğu gibi Çin'in güvenlik alanında da gelecek rolünün belirlenmesi konusunda önem taşımaktadır.

7) Tukidides Tuzacı Çerçevesinde ABD ve Çin Arasındaki Ticaret Savaşlarının Sistem Üzerindeki Etkisi

Neorealist teori, sistemin yapısı ve sistem içerisindeki gücün dağılımını analiz ederek, uluslararası gelişmeleri bu doğrultuda yorumlamaktadır. Neorealist teoriye göre, anarşik bir düzenin varlığı kural koyucu ve uygulayıcıların çok fazla olması sebebiyle çok sesliliğe yol açmaktadır. Sistemin anarşik yapısı, devletlerde büyük kaygılara yol açmaktadır. Gücün göreceliliği, devletlerin mutlak avantajdan çok göreceli kuvvetle daha fazla ilgilenmesini gerektirmektedir (Waltz, 1979, p. 106).

ABD, Donald Trump'ın başkan seçilmesiyle uluslararası arenada hiç olmadığı kadar korumacı davranmış ve uluslararası hukuku hiçe sayarak tek taraflı hareket etmeye başlamıştır. Realist teoriye göre, düzen, zayıf olan devletlerin güç kazanmaya, hâkim olan devletlerin ise güç kaybetmeye başlamasıyla bozulur (Roskin, 2014, p. 30). ABD, kendisinin inşa ettiği ve küresel hale getirdiği liberal ekonomik düzene aykırı davranması sonucunda kendi gümrük duvarlarını yükseltmiş ve ticaret savaşından daha fazlasını göze almıştır. Amerika'nın bu yönde devam eden ulusal çıkar odaklı politikaları rakipleri için avantaj olmuştur.

Graham Allison, Çin'in tehlikeli yükselişini **Tukidides Tuzacı** kavramı ile ele almaktadır. İsmi Eski Yunan tarihçisinden alan bu kavram, Atina şehir devletinin yükselişi karşısında mevcut gücü elinde tutan Spartalıların yaşadığı korkunun Peleponnes savaşlarına yol açtığını vurgulamaktadır. Graham Allison, bu kavram doğrultusunda tarihsel analiz yaparak, güvenlik ikilemi ve savaş arasında bir bağlantı kurmaktadır. Allison'a göre, yükselmekte olan bir gücün egemen olan güç üzerinde yarattığı korku ve onun yerini almaya yönelik politikaları sistemi tehlikeye sokmaktadır. Graham Allison bu kavram çerçevesinde uluslararası sistem içerisinde Çin ve ABD arasındaki gerilimin ortaya çıkabilecek olan sonuçlarını analiz etmektedir. Bu kavram çerçevesinde, ABD, Çin'in yükselişini kabullenerek ilişkisini devam ettirecek veya sistem içerisindeki hızlı yükselişini ve hâkimiyet alanlarını engellemek için güçlü bir dengeleme politikası yürütecektir. Graham Allison, Çin'in yükselişini savunmacı realist bakış açısı ile değerlendirerek iyimser bir yaklaşım benimsemektedir. Graham Allison'a göre son 500 yılda tarihte bu ve benzeri

durum ile 16 kere karşılaşmış ve 12 tanesi savaş ile sonuçlanmıştır (Allison, 2017). Örneğin, 15. yüzyıl'da Portekiz ile yükselen İspanya arasında yaşanan rekabet, 20. yüzyıl'da İngiltere'nin gücünü ABD'ye devretmesiyle yaşanan güç geçişi, Soğuk savaş sonrası dönemde ABD yönetiminin Sovyetler Birliği'ne yönelik meydan okuması ve son olarak Fransa ve İngiltere'nin Almanya'nın Avrupa'daki hakimiyeti karşısındaki sakin tutumu **savaşız bir güç dengesi** durumunu yansıtmaktadır (Allison, 2015, p. 2). **Tukidides Tuzağı** tablosu içerisinde yer alan dört örnek dışında 12 tane savaş ile sonuçlanan rekabet örnekleri savaşın sistem içerisinde dönüşüme yol açtığını göstermektedir (Allison, 2015, p. 2). Graham Allison, her iki ülkenin de savaşa girmeden önce başarılı ve başarısız örnekler bakarak hareket etmesi gerektiğini ve iki tarafın da temel çıkarının bulunduğu politikalara yönelmesinin önemini vurgulamaktadır.

Graham Allison'un **Tukidides Tuzağı**'nda belirttiği gibi yeni güçlerin ortaya çıkması, kurulu gücün sistem içerisinde gerilim yaşamasına ve yeni stratejiler yürütmesine yol açacaktır. Uluslararası ve bölgesel sorunlar noktasında Çin ve ABD'nin farklılaşan tutumlarının sürmesi ve Batı ittifakı tarafından belirlenen uluslararası kural ve normlara ilişkin Çin'in itirazının devam etmesi halinde savaş olasılığı büyük ölçüde artacaktır. ABD yönetimi bu tuzağın içine düşerek Çin'e karşı ticaret savaşlarını başlatmıştır. ABD, Çin'in ekonomik ilerleyişinin önüne geçmek, ticaret akışının yönünü değiştirmek ve kendi ekonomik yapısını güçlendirmek amacıyla Çin'e karşı ticareti kısıtlayıcı önlemler almıştır.

İki ülke arasında başlayan ticaret savaşları hem ülke ekonomilerinin hem de pek çok uluslararası şirket ve kurumun zarar görmesine yol açmıştır. Uluslararası serbest ekonominin ve küreselleşmenin kurucusu olan ve savunuculuğunu yapan ABD yönetimi bu tuzağa kendisi düşmüştür. Trump yönetimi yerli üretimi korumak amacıyla kendi ekonomisine tehdit olarak algıladığı ülkelerin ekonomilerine karşı ticari alanda kısıtlamalara yönelmiştir. ABD'nin Çin'den ithalatının Çin'in ABD'den ithalatından daha fazla olması sebebiyle ülke içerisinde yabancı ürünlere olan bağımlılık artmaktadır. 2020 yılı Kasım ayı dış ticaret verilerine göre, ABD'nin Çin ile olan ticaret açığı, bir önceki aya göre yüzde 13,2 oranında artmıştır. ABD'nin Çin'e ihracatı bu dönemde 12,6 milyar dolar, ülkeden yapılan ithalat miktarı ise 42,6 milyar dolar olarak kayıtlara geçmiştir (Güneylioğlu, 2015, p. 687). Çin ve AB arasındaki ortaklığın artması, ABD ve AB arasındaki ticaret hacmini olumsuz yönde etkilemiştir. Çin'in ucuz işgücü birçok sektör için cazibe merkezi olurken, ABD'de artan işsizlik ve resesyon

mevcut ekonomik düzende kırılmalar yaşanmasına yol açmıştır. Küresel üretimin lokomotif gücü haline gelen Çin, emek yoğun ürünlerde sahip olduğu karşılaştırmalı üstünlük sayesinde diğer ülkelerden daha avantajlı konuma sahip olmuştur. ABD bu olumsuz tablo ile baş edebilmek için Çin'e karşı önlemler almaya başlamıştır. ABD 2018 yılında en çok ticaret açığı verdiği çelik ve alüminyum ithalatına sırasıyla %25 ve %10 ek gümrük vergisi koymuştur. Bu politikalar iki ülke arasında gerginliğe neden olduğundan ticaret savaşları olarak adlandırılmıştır. ABD, 2018 yılında Çin yönetimine karşı başlattığı ticaret savaşını en çok ticaret açığı verdiği çelik ve alüminyum ithalatına sırasıyla %25 ve %10 ek gümrük vergisi koyarak devam ettirmiştir (Tax Foundation, 2020). Her iki tarafın misilleme niyetiyle uyguladıkları korumacı politikalar ticaret savaşlarının derinleşmesine yol açmıştır.

ABD gümrük vergilerini arttırırken Çin ucuz iş gücü avantajını iyi kullanıp farklı stratejiler geliştirerek ABD'yi zorlamaya devam etmektedir. Çin yönetimi, **Made in China 2025** programı gibi projelerle ekonomisini güçlendirmeye ve nüfusu için orta sınıf bir yaşam standardına ulaşmaya çalışmaktadır (Li, 2018, p. 74). Çin, **Made in China 2025** çalışmaları altında inovasyon ve markalaşmaya önem vererek ürün kalitesini arttırmayı, yeşil üretime geçiş yapmayı, ileri teknoloji alanında tesisler kurarak dış bağımlılığı azaltmayı ve akıllı üretim tesislerini kurarak akıllı üretime geçmeyi planlamaktadır. Çin ve ABD arasındaki ticaret savaşları sadece iki devlet arasında yaşanan ticaret açıklarından kaynaklanmamaktadır. Çin'in akıllı üretim alanında artan harcamaları, teknolojik üretime yönelik yatırımları ve haberleşme alanında genişleyen altyapı çalışmaları da iki ülke arasındaki krizi belirgin hale getirmiştir. ABD ve Çin arasında yaşanan ekonomik rekabet, teknoloji ve bilim alanındaki rekabeti de derinden etkilemektedir. Çin'in teknoloji alanında artan girişimleri ve 5G teknolojisindeki üstünlüğü, ABD için bir güvenlik sorunu yaratmaktadır. Örneğin, ABD hükümetinin Huawei telekomünikasyon şirketini kara listeye alarak Amerikan telekomünikasyon firmalarının yabancı ülkelerin imal ettiği ekipmanları kullanmasını yasaklayan başkanlık kararnamesi ve ABD'nin Huawei'nin Çin hükümetine veri sağlama noktasında yürüttüğü casusluk iddiaları, teknolojik alanda yeni bir savaşın göstergesidir (Bianet, 2020).

Çin'in ticaret savaşları karşısında aldığı misilleme politikaları tüketicilerin alım gücünü düşürdüğünden küresel piyasalar üzerinde durgunluğa neden olmuştur. Bununla birlikte küresel ekonomik düzen içerisinde artan gümrük vergileri, üretim seviyesinin düşmesine ve maliyetlerinin

artmasına yol açmıştır. Devletlerarasında var olan karşılıklı bağımlılık ilişkisi, tarafları pragmatik davranmaya zorlamaktadır. Ticaret savaşlarının küresel piyasalar üzerinde yarattığı durgunluk devletlerin veya devlet dışı kuruluşların yeni stratejilere yönelmesine yol açmıştır.

Graham Allison'un **Tukidides Tuzağı** kavramı çerçevesinde Çin ve ABD arasındaki ticaret savaşları serbest liberal düzenin erozyona uğramasına yol açmış, iki taraf arasındaki rekabeti arttırmış ve uluslararası ekonomi açısından da yeni bir dönemi beraberinde getirmiştir. Sahip olduğu ekonomik avantaj, rekabetteki üstünlüğü, tedarik zincirleri konusunda Batı ittifakının Çin'e bağımlılığı, İkinci Dünya Savaşı'ndan beri uluslararası ekonomiyi yöneten ABD ve Batı ittifakına karşı ciddi bir meydan okumadır.

Sonuç

ABD ve Çin arasındaki rekabet, Hu Jintao döneminden Xi Jinping dönemine kadar uzanan siyasi ve ekonomik politikalar çerçevesinde giderek dozu artan ve son dönemde Çin'in sistemik rakip olarak tanımlandığı bir güç mücadelesine dönüşmüştür. ABD'nin Soğuk Savaş döneminden sonra Batılı müttefikleri ile birlikte norm ve ilkeler aracılığıyla belirlediği dünya düzenine alternatif politikalar üretme kapasitesine sahip olan Çin hükümeti, sistem içerisindeki etkin rolünü ve yükselişini devam ettirmektedir.

Çin, artan ekonomik gücü, bölgesel politikaları, uluslararası örgütler üzerinde etkisi, dev ekonomik projeleri ile küresel düzeyde ekonomik ve siyasi çıkarlarını gerçekleştirme kapasitesine erişmiştir. Bu bağlamda ABD'nin mevcut gücüne ve sistemdeki rolüne bir tehdit haline gelmesi daha fazla sorgulanır olmuştur. Neorealist teori, taraflar arasındaki rekabetin sistem üzerinde nasıl bir etki yaratacağı sorusuna güç dengeleri, tarafların kapasiteleri, askeri ve ekonomik güçleri ile bölgeler üzerindeki hâkimiyet ve kontrolleri gibi faktörler çerçevesinde cevap aramaya çalışmaktadır. Bu bağlamda neorealist teori içerisinde yer alıp bu faktörleri farklı açıdan irdeleyen teoriler çerçevesinde Çin'in sistemik rakip haline geldiği öne sürülmektedir. Saldırgan realist teori, hegemonik istikrar teorisi, Gilpin'in ekonomi temelli argümanları ve Graham Allison tarafından kullanılan **Tukidides Tuzağı** çerçevesinde anlatılan ticaret savaşları bu gerçekliğin altını farklı perspektiflerle çizmektedir. ABD ve Çin rekabetinde Çin'in giderek daha ciddi bir rakip ve tehdit haline gelmesine rağmen yine de önemli zaafı bulunmaktadır. Sadece ekonomik başarı ya da yumuşak güç dengeleme mekanizmalarının iyi kullanılması sistemi değiştirecek

kapasiteye ulaşmak için yeterli olmayacaktır. Çin'in aynı zamanda uluslararası alanda rızayı kazanması, iç politikasında yaşanan sorunların üstesinden gelmesi, insan hakları ihlallerine son vermesi ve uluslararası çatışmaların önlenmesine yönelik rol oynaması gerekmektedir. Bununla birlikte ideolojik olarak da dünyanın geri kalanını peşinden sürükleyecek bir ideal geliştirme ve sistem içerisinde şeffaf bir güç olma konusunda hâlâ giderilmesi gereken eksiklikler söz konusudur.

ABD'nin Başkan Bush döneminde gücünde yaşanan nispi azalma ve uluslararası kamuoyu önünde yaşadığı meşruiyet krizi, Trump döneminde de artarak devam etmiştir. ABD'nin Soğuk Savaş sonrasında diğer ülkelere refah, demokrasi, özgürlük ve insan hakları ihraç etme noktasında yaşadığı yıpranma, Çin için ise bu boşluğu doldurabileceği bir fırsat ortamı yaratmıştır. Bununla birlikte neorealist teorilere göre, sistemi değiştirebilecek güçte ciddi bir rakip haline gelen Çin'in sistemdeki dönüşümü sağlayabilmesi için rıza, normatif düzen inşası ve şeffaflık yolunda atması gereken adımlar vardır. Ayrıca mevcut sisteme uyma ya da ona tamamen alternatif geliştirme konusunda da alacağı yol henüz net değildir. Ancak incelenen faktörler ve Çin'in uluslararası ilişkilerde alacağı yol konusunda belirlediği doktrinler, bu önemli aktörün sadece ekonomik başarı ile sınırlı kalmayacak bir güç olduğunu ve uzun vadede sistemsel dönüşüm için alternatifler yaratma yoluna gideceğini göstermektedir.

Kaynakça

- Allison, G. (2017). *Destined for War: Can America and China escape Thucydides's trap?*. Houghton Mifflin Harcourt, Boston.
- Allison, G. (2017). *The Thucydides trap, Are the U.S. and China headed for war*. The Atlantic Retrieved.
- Alperen, Ü. ve Günay, A. (2014). *Ticari Beklentiler Teorisi ve Çin'in yükselişi: Barışçıl bir gelecek?*. International Conference on Eurasian Economies, 78-94.
- Arı, T. ve Özpıncı, F. (2011). *Soğuk Savaş sonrasında ABD'nin Balkan politikası*. Alternatif Politika, 1-24.
- Bianet. (2020). *Huawei krizi: Yeni kısıtlamalar*. Erişim: <https://m.bianet.org/bianet/dunya/229185-huawei-krizi-yeni-kisitlamalar>
- China Foreign Affairs. (2013). *President Xi Jinping delivers important speech and proposes to build a Silk Road Economic Belt with Central Asian countries*. Erişim:

- https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/topics_665678/xjpfwzysiesgjtfhshzzfh_665686/t1076334.shtml
- Çeçen, A. (2018). Küreselleşme bitti, bölgeselleşme başladı. Anka Enstitüsü. Erişim: <http://ankaenstitusu.com/kuresellesme-bitti-bolgesellesme-basladi/>
- Deepak, N. (2008). Regionalism in the Asia Pacific/East Asia: A frustrated regionalism?. *Contemporary Southeast Asia*, 31, 110-142.
- Deik. (2009). Çin'in yükselişi anlamak. Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu. Erişim: <https://www.deik.org.tr/yayinlar-odaktaki-ulkeler-sektorler-ve-firsatlar-serisi-cin-yukselisi-anlamak-2009>
- Doyle, J. (2015). Uluslararası ilişkiler teorisinde yeni düşünce. (Çev.: E. Çıtak), İstanbul, Beta Yayınları, 1-291.
- Duman, M. (2002). Hegemonya ve Güçler Dengesi bağlamında uluslararası siyaset ve iktisat ilişkileri. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1-16.
- European Commission. (2021). EU-China comprehensive agreement on investment (CAI): List of sections. Brussels. Erişim: <https://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=2237>
- Eurostat News. (2019). <https://ec.europa.eu/eurostat>
- FHA, Fars Haber Ajansı. (2020). Çin'den BRICS mesajı: Artık tek kutuplu dünya yok!. Erişim: <https://tr.farsnews.ir/economy/news/13990829000928>
- Filiz, T. (2020). Çin küresel tek kuşak tek yol girişiminde Türkiye konumu üzerinde bir inceleme. *Oguzhan Sosyal Bilimler Dergisi*, 117-133.
- Fukuyama, F. (2003). The end of history 20 years later. *New Perspectives Quarterly*, 31-39.
- Gilpin, R. (1999). *War and Change in World Politics*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Gilpin, G. (2011). Uluslararası ilişkilerin ekonomi politiği. (Çev.: Murat Duran vd.), Ankara, Kripto Yayınları.
- Gilpin, R. (2012). Uluslararası ilişkilerin ekonomi politiği. (Çev.: Murat Duran vd.), Ankara: Kripto Yayınları.
- Global Trends 2025: A Transformed World. (2008). National Intelligence Council, 1-120.

- Gözen, R. (1997). Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası ilişkiler: Küreselleşme perspektifi. *Liberal Düşünce*, 2(7), 74-91.
- Gramsci, A. (1971). Selection from the prison notebooks. Q. Hoare ve G. N. Smith (Ed.), Londra: Lawrence and Wishart.
- Grey, E. (2018). The story of Hambantota Port: A flunking token of political corruption. *Ship Technology*. Erişim: https://www.ship*technology.com/features/hambantota-port-china-sri-lanka
- Güneylioğlu, M. (2015). A. K. Organski. E. Büyükkakıncı (Ed.). Savaş kuramları. Ankara.
- Harris, S. (2014). Çin dış politikası. *Matbuat Yayınları*, 182-183.
- Holslag, J. (2015). China's coming war with Asia. Cambridge, Polity Press.
- Huntington. S. (1999). The lonely superpower. *Foreign Affairs*, 78, 35-49.
- Health. T., Cortez, K. ve Cooper, A. (2016). The PLA and China's Rejuvenation: National Security and Military Strategies, Deterrence Concepts, and Combat Capabilities, Santa Monica RAND Corporation, National Defense Research Institute, 1-76.
- Kaplan. R. D. (2011). How we would fight China. *The Atlantic*, June. Erişim: <http://www.theatlantic.com/magazine/archive/2005/06/howwe-would-fight-china/3959>
- Kindleberger. C. (1973). An explanation of the 1929 Depression. *The World in depression, 1929-1939 içinde*. Berkeley, University of California Press, 1-344.
- Kocamaz, S. (2020). Batı'nın yeniden inşa etmenin zorluğu üzerine. *Panorama Dergisi, Uluslararası İlişkiler Konseyi*. Erişim: <https://www.uikpanorama.com/blog/2020/02/17/batiyi-yeniden-insa-etmenin-zorlugu-uzerine-sinem-unaldilar-kocamaz/>
- Küntay. B. (2019). Uluslararası sistemde ABD'nin değişen paradigmaları. *Uluslararası Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 168-185.
- Layne, C. (1993). The unipolar illusion: Why new great powers will rise. *International Security*, 17(3), 5-51.

- Li, L. (2018). China's manufacturing locus in 2025: With a comparison of "Made-in-China 2025" and "Industry. 4.0". *Technological Forecasting and Social Change*, 66-74.
- Milner, H. V. (1998). *International political economy: Beyond hegemonic stability*. Foreign Policy.
- Mearsheimer. J. (2001). *The tragedy of great power politics*. New York: W.W Norton and Company.
- Mearsheimer. J. (2004). Why China's rise will not be peaceful?. Erişim: <http://online.fliphtml15.com/yhnd/otda/#p=1>
- Mearsheimer. J. (2005). Bambi olmaktansa godzilla olmak yeğdir. *Foreign Policy*.
- Mearsheimer. J. (2005). An offensive realist between geopolitics and power. *Journal of International Relations and Development*, 381-408.
- Mearsheimer. J. (2010). The gathering storm: China's challenge to US power in Asia. *The Chinese Journal of International Politics*, 3(4), 383-385.
- Mearsheimer, J. (2012). Why China cannot rise peacefully. Erişim: <https://www.youtube.com/watch?v=CXov7MkgPB4>
- MSC, Munich Security Report. (2020). Erişim: https://securityconference.org/assets/user_upload/MunichSecurityReport2020.pdf
- NATO 2030. (2020). United for a new era. Erişim: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/12/pdf/201201-Reflection-Group-Final-Report-Uni.pdf
- Nye, J. S. (2005). *Yumuşak güç Dünya siyasetinde başarının yolu*. (Çev.: Rayhan İnan Aydın), Elips Kitap Yayınları, Ankara.
- Nye, J. (2009). Get smart combining hard and soft power. *Foreign Affairs*.
- Oğuzlu, T. (2012). NATO'nun dönüşümü ve geleceği. *Orta Doğu Analiz*, 4(40), 8-18.
- Organski, A. F. K. (1968). *World politics*. 2. Baskı, New York, Knopf.
- Özen, Ç. (2005). Neogramşiyen hegemonya yaklaşımı çerçevesinde güç ve global finans: Pax Britannica'daki büyük dönüşüm. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 3-31.

- Pekcan, C. (2010). Konfüçyüs Öğretisinin dış politikaya etkisi bağlamında 2003-2013 yılları arasında Çin-ABD ilişkileri. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 72(4), 1127-1155.
- Roskin, M. G. ve Berry. N. (2014). *Uluslararası ilişkiler: Uİ'nin yeni dünyası*. (Çev.: Özlem Şimşek), Ankara: Adres Yayınları.
- SETA. (2019). Çin yatırımlarına ekonomi politik yaklaşım. Erişim: https://www.setav.org/cin-yatirimlarina-ekonomi-politik-yaklasim-2005-2019/#_
- SIPRI, Statista. (2020). Countries with highest military spending. Erişim: <https://www.statista.com/statistics/262742/countries-with-the-highest-military-spending/>
- Sputnik News. (2018). Çin'den G 20 üyelerine kapsayıcı bir dünya ekonomisi için ortak hareket etme çağrısı. Erişim: <https://tr.sputniknews.com/ekonomi/201811301036396478-cing20-uyelerine-dunya-ekonomisi-ortak-hareket-cagri/>
- Struver, G. (2014). What friend are made of: Bilateral linkages and domestic drivers of foreign policy. *Foreign Policy Analysis*, 170-191.
- Tanrıverdi, B. (2014). Akıllı güç. *Akademi Perspektif*. Erişim: <http://akademikperspektif.com/2014/06/11/akilli-guc/>
- Tax Foundation. (2020). Tracking the economic impact of U.S. tariffs and retaliatory actions. Erişim: <https://taxfoundation.org/tariffs-trump-trade-war/>
- Taylor, M. F. (2010). International relations theory and China's rise: Assessing China's potential for territorial expansion. *International Studies Review*, 505-532.
- Tepebaş, U. (2010). Büyük güçler ve Afrika, 21. yüzyılda çok boyutlu Afrika rekabeti. *Tasam Yayınları*.
- The White House. (2013). Statement by President Barack Obama on Egypt. Erişim: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2013/07/03/statementpresident-barack-obama-egypt>
- Thompson, D. (2010). Think again: Why China's military is not yet a threat. *Foreign Policy*. Erişim: <https://foreignpolicy.com/2010/02/11/think-again-chinas-military/>

- Tuncel, C. O. (2017). Bir Kuşak Bir Yol: 21. yüzyılın en büyük kalkınma projesi. Erişim: <https://www.aydinlik.com.tr/dunya/2017-mayis/bir-kusak-bir-yol-21-yuzyilin-en-buyuk-kalkinma-projesi>
- Tüter, M. (2018). Çin gücü, statükoya karşı yeni güç arayışları. *Kopernik Yayınları*, 1-432.
- UN Commodity Trade Statistics Database. (2021). <http://unstats.un.org/unsd/comtrade/.2021>
- UNCTAD. (2021). China becomes largest FDI recipient in 2020. Erişim: <https://newsaf.cgtn.com/news/2021-01-25/UNCTAD-report-China-becomes-largest-FDI-recipient-in-2020>
- Wallerstein, I. (2003). Amerikan gücünün gerileyişi, kaotik bir dünyada ABD. *Metis Yayınları*.
- Waltz, K. (1959). *Man, the state, and war: A theoretical analysis*. Columbia University Press.
- Waltz, K. (1979). *The theory of international politics*. Mc Graw Hill Higher Education, 1-241.
- Waltz, S. M. (1987). *The origins of alliances*. New York: Cornell University Press, 1-336.
- Webb, M. and Krasner, S. (1989). *Hegemonic stability theory*. Cambridge University Press, 183-198.
- Wharton University of Pennsylvania. (2016). China's investments in Africa: What's the Real Story?. Erişim: <https://knowledge.wharton.upenn.edu/article/chinas-investments-in-africa-whats-the-real-story>
- XIA, M. (2011). China threat or a peaceful rise of China?. Erişim: <http://www.nytimes.com/ref/college/coll-china-politics-007.html> Xk9iqoxuAo/index.html
- Yılmaz, B. (2019). Barack Obama ikinci başkanlık dönemi politikaları 201-2016. Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 1-144.
- Zhang, J. (2015). China's new foreign policy under Xi Jinping: Towards 'peaceful rise 2.0'?, *Global Change, Peace & Security*, 27(1), 5-19.

Extended Abstract

In the post-Cold War period, the United States contributed significantly to the construction of the new world order, maintaining its dominance over the system. In this period, the institutions built under the leadership of the West, the values

built through these institutions, and the established alliance relationship were instrumental in building the international system. American foreign policy actors have effectively used smart power strategies to shape the new world order, using a combination of realist and idealistic concepts. However, the United States' regulatory and guiding role in global governance diminished after the 9/11 attacks. After 9/11, the United States began to act in the concept of interest by prioritizing its military power and ignoring its global responsibilities. The international system was shaped by the Western alliance until the 2008 global crisis. The United States' weakening economic capacity in the wake of the neoliberal global crisis has led to a reshaping of the balance of power in the system. In addition to the economic downturn, the United States has failed to keep its normative power on the system, protect global interests and values, and serve on behalf of the interest of the system. The growing protectionism policies of the United States; its passive role in the face of international problems such as the Arab Spring, the Syrian issue, and other global problems; and its behaviour in violation of international rules have caused it to lose its current power within the system. Thus, the United States' credibility in the system has become more questionable.

The economic, military, and cultural erosion experienced by the United States' leadership has led to China gaining ground in global intervention. China's successful recovery from the 1997 and 2008 global crises, compared to other countries, makes it a model for other countries; furthermore, it has exhibited continuous economic growth for almost three decades. In addition to China's active participation in the world economy, the initiative to create an alternative formula to the global economic and political order also increases its attractiveness in the system. China is a country that continues to rise within the framework of a *win-win* policy, without interfering in the internal affairs of the countries with which it cooperates or pursuing a policy of forcibly exporting its own values. China, with its soft balancing strategy, plays a decisive role in the balance of power within the international system. China's economic growth increased diplomatic efficiency, and the rise in defence power play an influential role in changing the balance of power. The growing regional influence of China, the United States' biggest rival, leads to a contraction of the United States' influence on the global sphere. China's Belt and Road initiative, a significant structural strategy for advancing a new global order, illustrates this well.

This article will analyse the transformative effects of the power shift between the United States and China on the

international system. The decline of the United States' global power and the rise of China in this century remain the determinants of the power struggle in the international arena. The impact of the power transition between the United States and China within the international system on the system will be discussed by neorealist theory. In this paper, the rise and impact of China's power in the international system will be analysed by the components of the neorealist theory such as the hegemonic stability theory and offensive realism theory, Thucydides Trap framework, and Gilpin's economic arguments about the system.

Consequently, China's growing role in the world system makes competition between the United States and China inevitable. The growing influence of China's economic power on political power, the contribution of its expansionist policies to the power of global hegemony, the impact of the perceived threat on trade wars, and the diminishing role of hegemonial power in the system are the foundations of systemic transformation. The NATO 2030 report calls for a return to its traditional mission, defining the new perception of the threat to China through new threat tools.

ISSN: 2687-220X

NOVUS ORBIS

Journal of Politics and International Relations
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Dergisi

Araştırma Makaleleri
Research Articles

Güç Dengelerindeki Değişimin Uluslararası Sistem Üzerindeki Dönüştürücü Etkisi: ABD ve Çin Rekabeti Üzerine Bir Analiz

The Transforming Effect of Change in the Balance of Power on the International System: An Analysis on the US-China Competition

*Seda Gözde Tokath
&
Sinem Kocamaz*

India and Iran Relations under the Shadow of Global Politics: A Brief Historical Overview

Küresel Siyasetin Gölgesinde Hindistan ve İran İlişkileri: Kısa Tarihsel Bir Bakış

Mukhtar Ahmad Bhat

Temel İnsan İhtiyaçları Teorisi ve Şili'deki Mapuçe Çatışması

The Mapuche Conflict in Chile within the Framework of Basic Human Needs Theory

*Sedat Taşkiran
&
Sezai Özçelik*

Hindistan'da Hindutva Söylemi'nin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Emergence and Evolution of the Hindutva Discourse in India

Mehmet Erkan Kulhoğlu